

Torsdagen den 25 november

Torsdagen den
25 november 1971

Kl. 14.00

*Ang. avdrag vid
beskattningen för
onormal förslit-
ning av arbets-
kläder*

§ 1 Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

§ 2 Ang. avdrag vid beskattningen för onormal förslitning av arbetskläder

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr *Olhede* (s) i kammarens protokoll för den 18 november intagna fråga, nr 379, och anförde:

Herr talman! Herr Olhede har frågat mig om jag har möjlighet att utfärda sådana anvisningar till 33 § kommunalskattelagen att det entydigt framgår, att avdrag får göras för vad som kan betraktas som onormal förslitning av arbetskläder, eller om det finns möjlighet att fastställa schablonavdrag för de yrkesgrupper där arbetet är av sådan art att sådan onormal förslitning förekommer.

Enligt nuvarande regler räknas utgifter för arbetskläder till sådana allmänna levnadskostnader som i princip inte är avdragsgilla vid taxeringen. Det är således inte för närvarande möjligt att genom allmänna anvisningar tillskapa en sådan avdragsrätt. Frågor om avdragsrätt av nu förevarande slag kommer att aktualiseras i samband med ställningstagandet till frågan om definitiv källskatt.

Herr OLHEDE (s):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret. Det är ju så att det upplevs faktiskt bland verkstadsarbetare och andra som en mycket stor orättvisa att det inte får göras sådana avdrag som min fråga avser. Det lär ju vara så att om arbetsgivaren ställer kläder till förfogande tas det inte upp till beskattning. Men den som är i en sådan mindre lyckligt lottad situation att han själv får hålla sina kläder i ett tungt arbete med stor förslitning av kläder har inte möjlighet till något avdrag.

Det är emellertid glädjande att finansministern här har öppnat möjlighet för en översyn av frågan så att detta förhållande som upplevs som en orättvisa kan undanröjas.

Eftersom vi inte vet – åtminstone vet inte jag det – när frågan om den definitiva källskatten kommer upp till behandling hade det naturligtvis varit mer tillfredsställande om man i varje fall hade kunnat vidta åtgärder för att rätta till detta. Det finns ju möjlighet att hänskjuta en sådan fråga till riksdagen för ett avgörande, och det behöver inte vara en alltför omständlig procedur.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. beredskaps-
arbeten vid försva-
rets kasernbygg-
nader*

§ 3 Ang. beredskapsarbeten vid försvarets kasernbyggnader

Herr försvarsministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr Björcks i Nässjö (m) i kammarens protokoll för den 17 november intagna fråga, nr 376, och anförde:

Herr talman! Herr Björck i Nässjö har frågat mig om jag anser att försvarets andel av beslutade och utgående medel till beredskapsarbeten under innevarande år är tillräcklig för att inom rimlig tid uppnå en tillfredsställande standard av det befintliga kasernbeståndet.

När det gäller att skapa goda förläggingsmöjligheter för de värnpliktiga har jag sedan flera år prioriterat denna fråga. Under de senaste åren har omkring 3 500 förläggingsplatser renoverats årligen till en kostnad av 30–35 miljoner kronor. Kasernrenoveringarna pågår enligt uppgjorda planer, vilka är svåra att ändra på, bl. a. därför att man hela tiden måste ta hänsyn till att varje förband samtidigt med att renoveringarna utförs skall utbilda de värnpliktiga. Det är alltså inte möjligt att i någon väsentlig grad öka den redan höga takt som sedan ett antal år varit gällande på detta område.

I konjunkturstimulerande syfte har utöver beräknade belopp för innevarande budgetår satsats 150 miljoner kronor av försvarsmedel. Av dessa har närmare 50 miljoner kronor avsatts för istandsättningsarbeten. Endast bygnadsobjekt som omedelbart kunnat igångsättas har av naturliga skäl därvid kommit i fråga. Kasernrenoveringar finns med bland dessa istandsättningsarbeten. Problemet med att starkt utöka kasernobjekten av konjunkturskäl är framför allt planeringstekniska – att samordna planerad utbildning och renoveringarna – samt de förhållandevis långa ombyggnadstiderna.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min enkla fråga. Orsaken till att jag ställde den är att det under många år har riktats kritik mot det skick i vilket vissa äldre delar av vårt kasernbestånd befinner sig.

I dag satsas det på grund av konjunkturläget mycket stora summor på beredskapsarbeten av olika slag. Enligt de uppgifter jag har rör det sig om 650 miljoner kronor under innevarande budgetår plus de 850 miljoner kronor som föreslagits i proposition nr 140, vilken snart skall behandlas av riksdagen. Sammanlagt rör det sig alltså om 1.5 miljarder kronor.

Av detta får ju försvaret tyvärr bara en ringa del. Sammanlagt har det enligt försvarsministerns besked använts 30 miljoner kronor för istandsättningsarbeten, och det betyder 2 procent av det totala beloppet, om ingen förändring sker. Samtidigt vet vi att det på försvarsområdet bara inom armén i dag förekommer en eftersläpning inom bygnadssektorn på ca 1 miljard kronor och att nybyggnads- och renoveringsbehovet för förläggingsbyggnader utgör ca 300 miljoner kronor.

Herr talman! När man satsar så pass mycket pengar som man gör i dag på beredskapsarbeten tycker jag att det vore både rimligt och lämpligt att man verkligen försökte se till att den stora eftersläpningen beträffande kasernbyggnaderna klarades av i detta sammanhang. Sysselsättningseffek-

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. åtgärder för
att bereda syssel-
sättning åt värn-
plikliga som av-
slutar sin militär-
tjänstgöring*

ten blir ju inte sämre för att en byggnadsarbetare t. ex. sysslar med en kasernrenovering i stället för med ett vägbygge.

Jag skulle bara vilja vädja till försvarsministern att han med beaktande av de tekniska svårigheter som jag vet finns verkligen släss för sitt fögderi och ser till att vi i så stor utsträckning som möjligt äntligen får till stånd en förbättring av de värnpliktigas förläggningsmöjligheter nu när pengarna trots allt ändå finns.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! Jag behöver egentligen inte släss för mitt fögderi på detta område. Kan vi ställa till förfogande byggobjekt som inte har så lång byggtid som ett år har vi goda utsikter att få dem genomförda. Vi har i år kunnat ställa sådana objekt i tre kasernbyggnader till förfogande, och vi har också fått dessa beviljade. Men därvid rör det sig om mindre kasernbyggnader.

Den plan som vi har för de återstående förläggningsplatserna redovisas ju i riksdagen varje år, och vi räknar med att det tar ytterligare sex å sju år innan samtliga förläggningsplatser är renoverade. Läget är det att på de platser där arbetsmarknadsläget brukar vara sämst är snart alla kaserner renoverade, vilket lägger hinder i vägen i detta sammanhang.

Men av de pengar vi får från AMS går mycket till sådant som har samband med de värnpliktigas förhållanden i övrigt, nämligen fritidsverksamhet, istandsättning av idrottsbanor osv., där byggtiderna är väsentligt mindre än den tid som det tyvärr brukar ta att renovera en kasern med hänsyn till att utbildningsverksamhet osv. skall pågå.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Som jag sade hyser jag all förståelse för de rent tekniska problemen i samband med detta, men jag vill bara peka på att det faktiskt finns saker som man kan klara av samtidigt som de värnpliktigas utbildning fortsätter. Jag har under innevarande år haft tillfälle att tillsammans med försvarets personalvårdsnämnd besöka några av de lägerplatser som finns runt om i vårt land. Vi vet alla att det är fråga om mycket gamla lägerplatser; så är t. ex. en del byggnader från sekelskiftet och en del är uppförda under beredskapstiden. Dessa lägerplatser utnyttjas ingalunda året om, och där tror jag att man skulle kunna göra en insats. Många av dessa lägerplatser är tyvärr i ett mycket dåligt skick.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. åtgärder för att bereda sysselsättning åt värnpliktiga som avslutar sin militärtjänstgöring

Herr försvarsministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr Oskarsons (m) i kammarens protokoll för den 18 november intagna fråga, nr 380, och anförde:

Herr talman! Herr Oskarson har bett mig redogöra för vilka åtgärder som från militärt håll vidtas i samverkan med länsarbetsnämnderna för

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. åtgärder för
att bereda syssel-
sättning åt värn-
pliktiga som av-
slutar sin militär-
tjänstgöring*

att skaffa sysselsättning för de värnpliktiga som under nästa år rycker ut från sin värnpliktstjänstgöring.

Försvarsstabens personalvårdsbyrå som centralt handlägger dessa frågor har ett intimt samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet samt den arbetsgrupp som valdes av värnpliktsriksdagen. Personalvårdsbyrån arrangerar också utbildning av försvarets egen personal för att denna skall vara skickad att i dessa frågor bistå de värnpliktiga.

Vid varje förband sker en obligatorisk orientering om arbetsmarknadsläget. Denna orientering föregås av en enkät bland de värnpliktiga. Dessutom svarar förbandet för att de värnpliktiga som så önskar får yrkesvägledning eller studievägledning.

Vidare uppmanas den värnpliktige att söka kontakt med sin lokala arbetsförmedling. För att detta skall kunna genomföras utgår tjänstledighet samt fri resa.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret. Jag konstaterar att det är positivt, och någonting annat hade jag heller inte väntat mig.

Varför har då frågan ställts? Jo, därför att problemet är mycket stort och berör flera tiotusental ungdomar, som efter fullgjord militärtjänst skall återinträda i förvärvslivet under år 1972. Under gynnsamma arbetsmarknadsförhållanden finns problemet, men det har då inte alls den räckvidd som det har i dag, när vi brottas med en alltmer stigande arbetslöshet. Och sysselsättningsläget torde, även om det i viss mån kan förbättras, skapa stora problem under en stor del av nästkommande år.

Jag skall inte närmare kommentera de åtgärder som statsrådet redovisat i sitt svar. Jag ställer mig helt bakom dessa, som jag vill kalla det, konventionella åtgärder. Men jag vill här mycket kort peka på hur man på A 3 i Kristianstad i samverkan med länsarbetsnämnderna i Kristianstads och Malmöhus län försökt tackla det svara problemet. Man har bl. a. genom personalvårdens försorg på regementet sammanställt en information som går ut till samtliga värnpliktiga. "Får Du jobb 1972?" heter den. Några rubriker: "Det gäller Din framtid", "Vad kan A 3 göra", "Om Du är ung och arbetslös", "Hur var arbetsmarknaden 1971", "Hur blir det 1972", "Arbetsförmedling och andra begrepp", "Bli polis", "Trelleborgs Gummifabrik informerar", "En framtid på Kockums". Detta var ett axplock ur den, som jag tycker, förnämliga informationen.

Efter en två timmars genomgång med de värnpliktiga pluton för pluton får varje man fylla i ett enkätformulär, avseende skolgång, tidigare anställning, fritidsintressen, intresse för olika arbetsuppgifter, framtidsplaner etc. Materialet bearbetas, och därefter kommer studie- och yrkesvägledare till regementet för att bistå och hjälpa dem som har behov av detta. Även anlagstester sättes in. Därefter ordnar man specialkurser för dem som har behov därav för att göra dem mera lämpade för arbetsmarknaden vid utryckningen. Allt sker i nära och intimt samarbete med länsarbetsnämnderna. Enkätmaterialet kommer också att översändas till arbetsförmedlingarna på de värnpliktigas hemorter för att på så sätt

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. åtgärderna
för att främja sys-
selsättningen av
äldre arbetstagare
på den öppna ar-
betsmarknaden*

informera dessa om de unga männens bakgrund, när de söker arbete på sin hemort.

I vad mån dylika åtgärder, som jag här i korthet redogjort för, vidtas eller planeras på andra platser i landet har jag ingen kännedom om. Men jag har ansett det initiativ som tagits på A 3 vara värt att få efterföljare runt om i landet. Jag vill därför hemställa att försvarsministern genom de personalvårdande myndigheterna på centralt håll låter sprida kännedom om detta - som jag anser det - utomordentliga sätt att så långt sig göra låter hjälpa de värnpliktiga till sysselsättning när de lämnar militär-tjänsten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Ang. åtgärderna för att främja sysselsättningen av äldre arbetstagare på den öppna arbetsmarknaden

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Hallgrens* (vpk) i kammarens protokoll för den 18 november intagna fråga, nr 381, och anförde:

Herr talman! Herr Hallgren har frågat mig om vilka erfarenheter som hittills kunnat inhämtas om arbetsmarknadsorganens verksamhet i syfte att genomföra riksdagens beslut om åtgärder för att främja sysselsättningen av äldre arbetstagare på den öppna arbetsmarknaden.

Lagarna om sysselsättning av äldre arbetstagare har varit i kraft endast under några få månader. Erfarenheterna är därför ännu ganska begränsade. I något fall har försök att kringgå lagstiftningen påtalats. Mina kontakter med företrädare för olika grupper har dock gett ett starkt intryck av att den lagstadgade uppsägningstiden redan har lett till värdefulla resultat. Genom information, bildandet av arbetsgrupper hos företagen m. m. håller genom arbetsmarknadsverkets försorg en verksamhet på att byggas upp för att tillvarata de möjligheter som den nya lagstiftningen har skapat för att hävda de äldres intressen på arbetsmarknaden.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka inrikesministern för svaret. Vad jag närmast är intresserad av är vilka verkningar dessa lagar fått och hur de främjat sysselsättningen för de äldre arbetstagarna.

Enligt uppgift har arbetsmarknadsstyrelsen utfärdat ett cirkulär som anger riktlinjerna för de lokala arbetsmarknadsmyndigheternas handlande rörande lagarnas tillämpning. Men cirkuläret är utomordentligt försiktigt hållet och kan knappast ge arbetsförmedlingarna något stöd för ingripanden. Det verkar snarare skrivet för att undvika sådana åtgärder. I cirkuläret talas och trycks särskilt hårt på att man skall försöka nå uppgörelser på samförståndsinriktade punkter.

Konkret föreslås i cirkuläret att det i varje företag med 50 anställda skall tillsättas en arbetsgrupp, och det är detta som inrikesministern talat om. Det skall vara representanter från de fackliga organisationerna och

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. åtgärderna
för att främja sys-
selsättningen av
äldre arbetstagare
på den öppna ar-
betsmarknaden*

från företagen. Och de skall tillsammans med arbetsförmedlingarna på det lokala planet kunna lösa uppkomna problem inom lagens ansvarsområde.

Nå, har det tillsatts några sådana grupper? Jag vill ställa den frågan. Och i så fall vilka resultat och erfarenheter har man av deras arbete, om de givit något resultat? Har de lokala arbetsmarknadsmyndigheterna med stöd av lagen vidtagit några ingripanden som lett till att fler äldre arbetstagare placerats i arbete på den öppna marknaden? Det var syftet med lagens tillkomst.

Inrikesministern talade också om att vissa negativa saker dykt upp, och utan tvekan har lagbestämmelserna kringgåtts av vissa arbetsköpar-kategorier redan fyra månader efter det att de trätt i kraft. En del har praktiserat de s. k. rullande uppsägningarna, dvs. man säger upp de anställda, och sedan när uppsägningstiden är slut anställer man dem på nytt men tillfälligt. På så sätt slipper man uppsägningsskyddet. Till slut har det också i dagarna kommit fram att lagen om uppsägningsskydd inte gäller 180 000 byggnadsarbetare, och det är ett ganska allvarligt problem.

Jag vill nu fråga inrikesministern: Har inrikesministern för avsikt att vidta verkligt snabba och tillräckligt kraftiga åtgärder för att råda bot på dessa utomordentligt stora olägenheter speciellt för landets byggnadsarbetare?

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag nämnde i mitt svar att lagarna verkat under en mycket kort tid. I verkligheten är det inte mer än fyra månader som gått sedan lagen trädde i kraft. Därför kan vi naturligtvis inte nu i detalj redovisa vad som gjorts.

Herr Hallgren själv nämnde att ett cirkulär utsänts. Jag har vidare fått information från arbetsmarknadsstyrelsen att man tänker fortsätta och är angelägen om att i dessa frågor hålla god kontakt med båda parterna på arbetsmarknaden, både arbetstagare och arbetsgivare. Man planerar en ytterligare upplyningskampanj om innehållet i lagstiftningen. Vi vet att det tar viss tid innan en ny sak tränger in i medvetandet. Emellertid har den nya lagstiftningen fått så mycket publicitet och rönt så mycket intresse att jag är övertygad om att vi har lyckats relativt väl med informationen.

Jag skulle vilja rätta till ett missförstånd. Byggnadsarbetarna är inte generellt undantagna, men väl kan man säga att bestämmelserna är så utformade att många byggnadsarbetare kommer att stå utanför. I den mån de inte har fast anställning utan växlar företag är det stor risk för att de inte kommer in under lagstiftningen.

Vi var medvetna om dessa svagheter i lagstiftningen. Vi hade kontakter i dessa frågor också med byggnadsarbetarnas fackliga organisationer. Men vi har samtidigt sagt att detta är en början; avsikten är att vi skall gå vidare. Vi syftar till att detta förbättrade anställningsskydd skall gälla också för andra arbetstagargrupper än de äldre. Jag hoppas att man i det sammanhanget skall få en tillfredsställande lösning för byggnadsarbetare, sjömän och vissa andra grupper i fråga om vilka det förelegat speciella svårigheter att tillämpa lagstiftningen för tillräckligt många.

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. saluförandet
av leksaker som
innehåller giftiga
ämnen*

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Inrikesministerns senaste anförande innebar kanske ett förtydligande, även om det inte gav så mycket. Något direkt svar på de konkreta frågor jag ställde gavs inte. Jag frågade om man hade för avsikt att vidta snabba och kraftfulla åtgärder för att råda bot på det missförhållandet att byggnadsarbetarna jag sade att det gällde alla de 180 000 byggnadsarbetarna, men det gör det givetvis inte; vissa har anställning som varar över 2 år — inte omfattas av lagstiftningen.

I den diskussion som föregick riksdagsbeslutet tog vi upp dessa frågor och papekade riskerna för ett sådant förfarande. Nu säger inrikesministern att lagarna är ett provisorium — det sades redan då beslutet om dem fattades — och att anställningsskyddet givetvis så småningom skall gälla alla löntagare. Det var också ett krav som vpk ställde i sin motion men som tyvärr avsågs.

På min fråga om de rullande uppsägningar, som konsekvent går ut på att man säger upp den äldre arbetskraften, svarade inrikesministern inte på ett tillfredsställande sätt enligt min mening. Där måste man väl ingripa ganska snart, så att man får ett skydd för just dem som kommit upp i 50–55 år — det är de som i första hand drabbas. När det visar sig att det är ett arbetsköparintresse att få väck dem från produktionen måste man väl snabbt ingripa med kraftfulla åtgärder för att verkligen motarbeta tendenserna och ge de människorna den trygghet som är andemeningen i lagen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. saluförandet av leksaker som innehåller giftiga ämnen

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara fru Frænkel (fp) i kammarans protokoll för den 10 november intagna frågor, nr 360, till statsrådet fru Odhnoff, och anförde:

Herr talman! Fru Frænkel har frågar statsrådet Odhnoff vilka åtgärder som kommer att vidtas för att förhindra saluförandet av plastleksaker innehållande kadmium och andra giftiga ämnen. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Enligt gällande bestämmelser i giftförordningen får barnleksaker inte säljas här i landet, om de innehåller eller behandlats med gift eller vådligt ämne och därigenom kan medföra hälsofara. Tillsynen över giftförordningens efterlevnad åvilar giftnämnden. Enligt vad jag inhämtat har giftnämnden tagit upp frågan om hälsorisker i samband med plastleksaker sedan vissa undersökningar visat att kadmiumföreningar utlösts från vissa prov av plastleksaker. På grundval av undersökningsmaterialet kommer giftnämnden att närmare överväga vilka åtgärder som kan anses erforderliga.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret. Det var mycket mera positivt än jag hade väntat mig, för när jag för 14 dagar

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. statens inlösen
av kommunalt upp-
förda polishus*

sedan, innan jag ställde den här frågan, kontaktade giftnämnden, svarade man där, att visserligen hade man kadmium i förteckningen över gifter, men man visste ingenting om leksaker.

Nu skulle jag bara vilja vädja till socialministern att han försöker påskynda giftnämndens ställningstagande. Förra året importerade vi, har jag inhämtat, 643 ton plastleksaker till Sverige. Det förekommer ingen kontroll av sådana. En finsk utredning visar nu att 84 procent av alla leksaker som importerats till Finland innehåller gift. Hälften av dessa 84 procent innehåller kadmium, som kan frigöras när det kommer i närheten av en sur reaktion. Dessutom vet vi genom ganska intressanta utredningar, som man har gjort på karolinska institutet, att kadmium är ett mycket långsamt verkande gift.

Statens institut för folkhälsan kräver att plast och annat material som kommer i kontakt med mat icke får innehålla kadmium. Jag tycker att folkhälsan bör kräva detsamma i fråga om leksaker, som små barn stoppar i munnen - för det kan man inte förbjuda dem att göra, och man kan inte heller kontrollera att inte giftet frigöres.

Jag hoppas att denna fråga kommer att utredas hastigt. Jag står här som konsumenternas representant, och jag tycker att konsumenterna när de köper en leksak - t. ex. en bitring - bör kunna fordra att få veta om den innehåller gift eller inte. Jag skulle helst t. o. m. vilja gå så långt att man över huvud taget inte fick saluföra någon som helst leksak som kunde innehålla gift.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Giftnämnden har i plenum behandlat frågan och med andra ord tagit upp den mycket seriöst. Eftersom fru Fränkel nämnde statens institut för folkhälsan vill jag bara påpeka att det är representerat i giftnämnden. Därigenom finns det alltså möjligheter till samarbete i de här frågorna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. statens inlösen av kommunalt uppförda polishus

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Stjernströms* (c) i kammarens protokoll för den 17 november intagna fråga, nr 375, och anförde:

Herr talman! Herr Stjernström har frågat mig om regeringen är beredd att påskynda statens inlösen av kommunalt uppförda polishus.

I samband med polisväsendets förstatligande den 1 januari 1965 uppkom ett stort behov av nya lokaler för polisen. På ett flertal orter har kommuner och enskilda företag medverkat till att lösa dessa lokalproblem genom att uppföra nya polishus i samarbete med byggnadsstyrelsen. Polishusbyggandet har successivt övertagits av byggnadsstyrelsen och sker numera praktiskt taget helt i statlig regi.

De polishus som har uppförts av kommuner eller enskilda har förutsatts bli inlösta av staten. I avvaktan härpå hyr staten lokalerna.

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. statens inlösen
av kommunalt upp-
förda polishus*

Under de senaste sex budgetåren har staten förvärvat 14 polishus till en sammanlagd kostnad av ca 140 miljoner kronor. Byggnadsstyrelsen har i sin senaste anslagsframställning beräknat medelsbehovet för inlösen av återstående objekt som har uppförts eller kommer att uppföras i kommunal eller enskild regi till ca 120 miljoner kronor. Det kan också bli aktuellt att lösa in äldre polishus i samband med om- eller tillbyggnad av dessa.

Kostnaderna för inlösen av polishus belastar anslaget Polishus m. m. För detta budgetår finns ca 20 miljoner kronor till förfogande för inköp av polishus och tomtmark för polishus. I vilken takt inlösen kan ske är givetvis beroende av vilka medel som kan ställas till förfogande för detta ändamål. Denna fråga prövas i det pågående budgetarbetet. Förslag kommer att föreläggas riksdagen i statsverkspropositionen.

Herr STJERNSTRÖM (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Det är angeläget att staten påskyndar inlösen av de polishus som uppförts i kommunal regi och därmed fullgör de överenskomna åtagandena. Av anslaget i innevarande års budget, 40 miljoner kronor, har som statsrådet påpekar ungefär hälften gått till infriande av statens överenskommelser med berörda kommuner, medan den andra delen av anslaget använts för nybyggnad av polishus.

På grund av det trängda ekonomiska läge som åtminstone en del av de berörda kommunerna befinner sig i innebär fördröjningen av statens åliggande i detta sammanhang att planerna i kommunerna förrycks. I t. ex. Östersund har efter överenskommelse med staten uppförts ett polishus för 17,7 miljoner kronor. Detta har kommunen kortfristig finansierat genom byggnadskreditiv på 10 miljoner och av kommunens likvida medel med 7,7 miljoner. Man har räknat med att under innevarande år återfå dessa medel från staten, men när nu inte detta sker försvåras naturligtvis kommunens möjligheter att fullfölja de planer man har. Vid upplaning av dessa 7,7 miljoner binds givetvis en del av kommunens lånerätt, som är avsedd för bostadsbyggande i samband med företagslokalisering till kommunen. För att man skall kunna återställa likviditetssituationen genom utdebitering fordras en skattehöjning på en krona.

Det är nödvändigt med en kraftig expansion i denna del av inlandet om man vill uppnå en bättre regional balans, och en sådan när man naturligtvis inte om kommunerna skall hålla staten med krediter. Inlandet har under en lång följd av år drabbats av ekonomisk utarmning. Arbetslösheten är svårast just i skogslänen. Mot den bakgrunden är det särskilt beklagligt att staten dröjer med utbetalning av dessa medel, som så väl behövs för samhällsinvesteringarna där.

Det är min förhoppning att regeringen i kommande statsverksproposition skall beakta detta. Jag fick kanske inte ett direkt svar på frågan om regeringen är beredd att påskynda inlösen. Men jag hoppas i alla fall att man i det pågående budgetarbetet skall beakta de synpunkterna.

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. den ökande
emigrationen av
tandläkare, m. m.*

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Av mitt svar framgår att en successiv inlösen äger rum och att inte obetydliga belopp har åtgått till inlösen under de senaste åren. Jag förstår mycket väl att det här kan vara stora svårigheter, som herr Stjernström har framhållit, för den aktuella kommunens del.

Men det är väl ändå på sin plats att betona att behovet av nya lokaler för polisen fortfarande är stort och att resurserna för investeringar i polishus är begränsade. Det är ju en avvägningsfråga hur stor del av anslaget för polishus som skall användas för inlösen och nybyggnad. Jag vill särskilt framhålla att man också måste ta hänsyn till att på en del håll polisens arbetslokaler är mycket bristfälliga.

Herr STJERNSTRÖM (c):

Herr talman! Jag medger gärna att det är en avvägningsfråga. Det gäller att prioritera. Men mot bakgrund av de strävanden som nu ändå finns i samhället att åstadkomma en regional balans måste det vara felaktigt att låta sådana kommuner som Östersund hålla staten med krediter.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Ang. den ökande emigrationen av tandläkare, m. m.

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara herr *Clarksons* (m) i kammarens protokoll för den 4 november intagna fråga, nr 349, och anförde:

Herr talman! Herr Clarkson har frågat mig, om den ökande emigrationen av tandläkare jämte tillgänglig prognos för det framtida tandläkarbehovet föranleder någon åtgärd från min sida.

Enligt vad jag har inhämtat har under de två senaste åren invandringen av utbildade tandläkare varit av ungefär samma omfattning som utvandringen.

Den totala migrationen har för närvarande en så liten omfattning att eventuella förskjutningar i ena eller andra riktningen saknar nämnvärd betydelse vid ställningstaganden till fortsatt utbyggnad av tandläkarutbildningens kapacitet.

Statsmakterna beslutade förra året om en ytterligare utbyggnad av organisationen för tandläkarutbildning i Stockholm. De bedömningar, som då gjordes rörande behovet av tandläkare, äger enligt min mening fortfarande giltighet.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Moberg för svaret på min fråga.

Av svaret ser jag att statsrådet anser att de upplysningar han har fått ger vid handen att invandringen nu skulle svara mot utvandringen. Då kan jag, herr statsråd, ta fram en artikel som stod i en kvällstidning för några dagar sedan. Det heter där: "Flera i sista årskursen vid Tandläkarhögskolan i Malmö är redan klara för tjänst i Kanada och Schweiz, några har

Torsdagen den
25 november 1971*Ang. den ökande
emigrationen av
tandläkare, m. m.*

sina ansökningar iväg och många talar om att göra slag i saken.”

Det är närmast den tendensen som har föranlett min fråga till statsrådet, därför att om det beslut som riksdagen fattade i våras skall fullföljas, nämligen att utbildningen av tandläkare skall ökas från 380 till 500 per år under åtminstone fem år, så kommer vi här med stor sannolikhet att få ett överskott på tandläkare som blir en belastning.

Enligt de uppgifter jag har fått från tandläkarhåll hade vi 1968 300 000 lediga tandläkartimmar, om nu det uttrycket tillåts, och i dag har vi säkerligen mer än 500 000. 1980 kommer vi att ha 1 miljon lediga tandläkartimmar och 1990 3 miljoner. Den sistnämnda siffran svarar mot 2 000 årstandläkare, och detta gäller enligt den prognos som ger den största belastningen, alltså fullt utbyggd fri tandvård och fortsatt privat tandvård. Då tycker man att statsrådet verkligen skulle besinna hur allvarlig situationen på detta område är. Det kan ju i och för sig inte vara lämpligt att utbilda tandläkare i snabbare takt än vad svenska folket har behov av.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Jag håller mig inte till kvällstidningarnas uppgifter utan jag håller mig till socialstyrelsens uppgifter om invandring och utvandring, och enligt dessa har sedan januari i fjol 56 tandläkare i aktiv tjänst lämnat Sverige. Ett flertal av dem har återvänt till sitt hemland, Tyskland – det är 20 stycken. Till Schweiz har elva tandläkare flyttat. Det är i första hand äldre tandläkare, och vad den flyttningen från Sverige till Schweiz för äldre tandläkare i varje fall delvis kan bero på torde herr Clarkson liksom jag kunna förstå.

Sedan den 1 januari 1967 har det till Sverige invandrat 136 tandläkare – det betyder 30 stycken per år.

Vad vi utöver detta – och det är bakgrunden till att jag i mitt svar säger att invandring och utvandring väger upp varandra intill dags dato – känner till från ansvarigt håll är att det finns en del yngre som överväger att bosätta sig i Tyskland. Det är oklart huruvida de utgör den kontingent tandläkare som fick sin utbildning i Tyskland, men mycket talar för det. Med hänsyn till svårigheterna att snabbt bygga ut tandvårdskapaciteten stimulerade vi ju under 1960-talet möjligheterna att studera i Tyskland, och det är ganska sannolikt att en del av de tandläkare som nu söker sig till Tyskland är sådana som en gång fick sin utbildning där. I Tyskland råder det ju för närvarande en växande efterfrågan på tandläkare.

Vad sedan gäller den stora fråga som herr Clarkson kom in på, tillgången och efterfrågan på tandläkare i stort, vill jag ge herr Clarkson en liten tankeställare. Vi befinner oss just nu i den situationen att vi mycket snart kommer att ta ställning till frågan om en tandvårdsförsäkring. Socialdemokratin sade i 1970 års valrörelse, att om vi får fortsätta att regera kommer vi att aktualisera den frågan under denna treårsperiod. Vi räknar nu med att ett utredningsförslag härom kommer att framläggas nästa år, och då kommer vi att på allvar bedöma det framtida behovet av tandläkare. Nu finns det många experter som med rätta påpekar att det egentliga tandvårdsbehovet, mätt enligt någorlunda objektiva normer, är fem gånger så stort som den aktualiserade *efterfrågan*. Alla erfarenheter

från utlandet visar också, att om det finns större möjligheter till tandvård, så stiger också efterfrågan på tandläkare på ett helt annat sätt än om det inte ges sådana möjligheter.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Jag är helt på det klara med att det är riktigt som statsrådet Moberg säger, att det i dag inte rör sig om något större antal tandläkare, men med tanke på att de nyutbildade tandläkarna nu visar klara tendenser att lämna landet blir denna fråga ändå litet allvarligare än vad statsrådet Moberg kanske föreställer sig.

Beträffande de äldre tandläkarna kan jag gå med på att Tyskland kan vara deras utbildningsland - som herr statsrådet nämnde - och detta kan tillsammans med skatteförhållandena här i Sverige göra att de flyttar dit igen. Men när det gäller de yngre tandläkarna är det säkerligen till stor del en trygghetsfråga. De tror inte att de i framtiden kan beredas arbetsmöjligheter i tillräcklig omfattning. Och även om jag tillhör ett politiskt parti som säger ja till Europa får det ändå finnas någon mätta på vår export av högt kvalificerad fackpersonal till Europa.

Statsrådet sade också att om regeringen får sitta kvar, så kommer tandvårdsförsäkringen att medföra ett ökat behov av tandläkare. Ja, vi kanske får en tandvårdsförsäkring utan att regeringen sitter kvar. Det kan jag inte lova, men jag skulle kunna tänka mig det.

Vad det här framför allt gäller är emellertid, att i det beräknade tandläkaröverskott som jag tidigare nämnde, 600 årstidläkare 1980 och 2 000 år 1990, har hänsyn tagits till införandet av fri tandvård i Sverige. Dessutom har ju utbildningstakten ökat nu, samtidigt som planerna på fri tandvård har skjutits på framtiden, och därför är situationen allvarlig.

Jag kan inte se någon anledning till att Sverige i längden och från regeringshåll medvetet skall bedriva en utbildningspolitik som innebär att vi exporterar fackpersonal som kostar 100 000-150 000 kronor i utbildning, och sedan hit till landet importerar utbildad personal. Det är dålig nationalekonomi.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Den "prognos" - jag tror jag vågar sätta ordet inom citationstecken - som herr Clarkson talar om åberopar inte vi oss på, vi som är ansvariga för utbildningen.

Låt mig slutligen för kammarens ledamöter och speciellt för herr Clarkson med en enda uppgift belysa situationen för dagen för nyutexaminerade tandläkare. I dag (augusti) finns det 202 vakanta heltidstjänster inom folktandvården.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Ang. elevvården vid folkhögskolor

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara herr *Jonssons* i Alingsås (fp) i kammarens protokoll för den 5 november intagna fråga, nr

355. till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Jonsson i Alingsås har frågat chefen för utbildningsdepartementet, om han anser att det starkt ökade inslaget av elever vid folkhögskolorna med sociala störningar ger anledning till extra insatser för den elevvårdande verksamheten. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Den av herr Jonsson ställda frågan har behandlats av utbildningsutskottet i dess av riksdagen godkända utlåtande 1971:14. Utskottet anförde därvid att frågan redan hade uppmärksammats av riksdagen och att skolöverstyrelsen påbörjat ett undersökningsarbete. Enligt vad jag inhämtat följer överstyrelsen kontinuerligt elevutvecklingen vid skolorna bl. a. genom överläggningar vid rektorskonferenserna.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Svensk folkhögskolas tradition som skolform har stärkts och hävdats sig väl i konkurrensen med andra skolformer. Man har också kunnat räkna med mycket god elevtillströmning under de senare åren, för många skolor större än någonsin. Men man har också kunnat konstatera att antalet elever med sociala handikapp eller personliga problem har ökat. Det är framför allt under de två tre senaste åren som denna ökning har ägt rum i accelererande takt, och det föranledde också min fråga.

Jag tackar statsrådet Moberg för svaret men hade kanske väntat mig ett något klarare besked av statsrådet än enbart en hänvisning till den SÖ-undersökning som pågår. Vid kontakt med ett dussintal skolor här i landet påtalar samtliga behovet av kraftigt ökade insatser på det elevvårdande området. Nu har man ju till nöds klarat den påfrestningen genom extra och speciella insatser av skolans anställda, som på sin redan knappt tillmätta fritid utför kurativ verksamhet. De flesta gör det också mycket villigt och med stor möjlighet till social kommunikation.

Vid en av de större skolorna här i landet har ungefär en tredjedel av elevantalet av arbetsmarknadsverket rekommenderats att studera vid skolan. Av denna elevkategori är många i behov av personligt stöd i sin skolgång. Nu har det ofta hänt att lärar- och andra personalkategorier fått ta av sin tid för personliga samtal, därför att tiden inte räcker för de egentliga arbetsuppgifterna. Behovet är alltså tydligt, och statsmaktens insatser är, som jag ser dem, helt nödvändiga.

Jag tror också att det är nödvändigt att finna former för att komma till rätta med de här bekymren. Jag tror inte att det är nödvändigt att detaljutforma arbetsmetodikerna för det — det kan nämligen ske på flera sätt, bl. a. genom att man får möjlighet att på heltid eller deltid anställa kuratorer eller att lärare med god erfarenhet av elevvårdssidan kan få ägna sig mera åt den uppgiften. Men vad skolorna nu framför allt brottas med är bekymret att de saknar medel för att kunna göra sådana helt nödvändiga insatser. En möjlighet vore att de pengar skolorna nu erhåller för den s. k. kringpersonalen uppräknades kraftigt. Då skulle skolorna, som ofta har olika behov men också olika möjligheter att lösa dessa problem, kunna bekosta den särskilda hjälp de anser sig behöva. Tyvärr är vi i den situationen att bidraget till kringpersonalen är begränsat av ett tak, dvs. de större skolorna får relativt sett mindre, och inte sällan

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. elevvården vid
folkhögskolor*

drabbar detta då skolor med höga ambitioner och en progressiv metodik i skolarbetet.

Jag menar alltså att tillgängliga medel skulle kunna utgå i förhållande till skolans elevkapacitet. Dessutom skulle man kunna tänka sig en rörlig del för de skolor som har alldeles speciella behov med tanke på antalet elever som skulle behöva en sådan hjälp som det är frågan om.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Folkhögskolorna är, såsom också här antydde, den skolform som särskilt väl lämpar sig att ta hand om ungdom med speciella problem. Internatmiljön ger där särskilda möjligheter. Glädjande nog har folkhögskolorna också kunnat göra detta. Att de i vissa fall ställts inför svåra problem är vi väl medvetna om. Enligt vad vi har inhämtat från skolöverstyrelsen är tendensen vikande i det här avseendet. Antalet svåra fall vid folkhögskolorna tenderar att minska, och detta gör att problemet är något lättare att lösa. Skolöverstyrelsen har hittills i varje fall gjort den bedömningen att man inte borde begära några särskilda medel för detta. Vissa mer intensiva studier om problemet pågår, och av dessa studier kanske vi kan få fram mera kunskaper om omfattningen och arten av dessa frågor.

Herr Jonsson i Alingsås pekar på en lätt väg att lösa problemet, nämligen genom att skattebetalarna ger folkhögskolan ytterligare medel. Det är en lätt väg att gå, om man slipper att ta ansvaret för att skaffa pengarna till detta. Jag tror att folkhögskolans bidrag i stort sett kan betraktas som tillfredsställande. Det är av samma art och omfattning som bidragen till de gymnasiala skolorna. Vad jag däremot kan tänka mig att man från den här speciella utgångspunkten skulle kunna överväga är att låta folkhögskolorna av lärarlönebidragen jämväl ta i anspråk medel för insatser av specifik kurativ karaktär. Den frågan kan det finnas anledning att noga pröva.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Till flera delar är statsrådet Moberg och jag alltså överens när det gäller folkhögskolan som skolform. Den har visat sig vara ett utomordentligt gott tillskott i vuxenundervisningen, inte bara när det gäller att förmedla kunskaper. Internatformen har ju varit en utomordentlig tillgång. För många elever har just denna internatskola varit den enda fasta punkten i tillvaron. Samhället har visat sin uppskattning av det arbete som förekommit på det här området.

Så långt är vi alltså överens, men jag hävdar att uppskattningen av det arbete som skett och som pågår i allt större omfattning inte har stått i paritet med viljan att på olika sätt förstärka skolans möjligheter att vara med och göra en samhällsinsats, som inte bara inskränker sig till enbart undervisning eller till att uppöva kunskaper och färdigheter. En rektor har berättat för mig att ungefär en fjärdedel av hans arbetstid för närvarande går åt till samtal med elever som behöver individuell hjälp. Jämfört med att t. ex. arbetsmarknadsstyrelsens omskolningsverksamhet har varit väl försedd när det gäller behovet av kuratorer har folkhögskolan i det här avseendet fått stå på svältkost, och ändå har folkhögskolan i

Torsdagen den
25 november 1971

*Om åtgärder för att
ekonomiskt under-
lätta för skogsägare
att tillvarata
stormfälld skog*

många stycken samma uppgifter och liknande rekrytering som omskolningsverksamheten. Vid en annan folkhögskola hävdar man att om skolan skall kunna fortsätta med det goda samarbete man för närvarande har med länsarbetsnämnden, måste frågan om den kurativa insatsen lösas.

Jag menar inte att jag nu skulle ha fått något besked när det gäller omfattningen av ytterligare penningmedel till verksamheten, men jag har nog blivit litet fundersam över att statsrådet Moberg hävdar att det skulle vara en lättsinnig väg att bara ge folkhögskolorna pengar. Folkhögskolorna behöver medel för att kunna fortsätta. Även om man nu säger att det föreligger en vikande tendens i fråga om antalet elever med svåra problem, säger detta ingenting om de verkligt behövandes antal. Att detta ökat är helt klart. Det skulle kanske ha varit välgörande om statsrådet Moberg intagit en mera välvillig hållning till denna fråga.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Låt mig bara upprepa att den ansvariga tillsynsmyndigheten inte ansett att behov av sådan art nu föreligger att man funnit sig behöva begära en ytterligare förstärkning för att stimulera den kurativa verksamheten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om åtgärder för att ekonomiskt underlätta för skogsägare att tillvarata stormfälld skog

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr Ångströms (fp) i kammarens protokoll för den 16 november intagna fråga, nr 373, och anförde:

Herr talman! Herr Ångström har frågat mig, om jag har för avsikt att vidtaga några åtgärder för att ekonomiskt underlätta för skogsägarna att tillvarata stormfälld skog.

Riksdagen har år 1969 beslutat att stöd i form av statlig garanti för lån skall kunna lämnas skogsägare som drabbas av betydande skador på skog till följd av exempelvis storm. Ram för sådan kreditgaranti fastställs av riksdagen för varje särskilt skadetillfälle.

Riksdagen har vidare flera gånger medgivit skogsägare vidgad rätt till insättning på skogskonto i samband med stormfällningar. Enligt vad jag erfarit har bland skogsägarna diskuterats en framställning om sådant medgivande.

Skulle behov av att utnyttja de nämnda stödformerna uppkomma är regeringen beredd att skyndsamt pröva frågan.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min fråga. Jag tolkar också svaret som övervägande positivt. Men enbart hänvisningen till lånegarantin och till den vidgade insättningen på skogskonto är, enligt mitt sätt att se det här problemet, inte tillräckligt. Jag vill bara kort teckna en bakgrund.

Torsdagen den
25 november 1971

*Om åtgärder för att
ekonomiskt under-
lätta för skogsägare
att tillvarata
stormfälld skog*

Samhället har vid tidigare tillfällen då det gällt storm- och snöskador lämnat ett stöd till skogsägarna. Det stödet har tagit sikte på en snabb upparbetning samt transport, lagring och virkesskydd. Skogsvårdsstyrelserna har lämnat biträde vid inventeringen av skadorna och i samband därmed stått för en viss del av kostnaden i många fall huvuddelen av kostnaden. Detta har motiverats av samhällets nytta av åtgärder som grund för bl. a. insektsbekämpningen. Arbetsmarknadsverket har biträtt med anskaffning av arbetskraft och flyttningsbidrag, och vissa andra sociala åtgärder har satts in. Skogsägarna har också vid vissa tillfällen fått just den här ökade möjligheten till skatteutjämning via skogskontot.

I övre Norrland, främst i inlandet, har en svår storm gått fram och drabbat skogsägarna mycket hårt. Vid en inventering i Västerbottens län beräknar man att ungefär 1.2 miljoner kubikmeter har fallit för stormen, och för hela Norrland kan man försiktigtvis beräkna att siffran är den tredubbla.

Det är också vissa orsaker som gör att skadorna drabbar övre Norrland särskilt hårt just nu. Bortsett från vissa områden är stormfällningen inte så koncentrerad som t. ex. vid stormfällningen i södra Sverige 1967. Härigenom blir tillvaratagandet av den fällda skogen ytterst dyrbart för skogsägaren. De långa transportlederna orsakar t. ex. svåra skador på ungskogen.

Stormen har också i betydande omfattning drabbat de kvarlämnade fröträden som skall ge självsädd och föryngring, och nu tvingas skogsägaren att vidta kostnadskrävande nyplantering av plantor. Man uppskattar denna kostnad till ca 600 kronor per hektar.

En tredje synpunkt är att vi har en utpräglad lågkonjunktur just nu och att det är stora svårigheter att få avsättning för skogen. Vi har ett svårt sysselsättningsläge i Norrland och särskilt i övre Norrland. Kombinationen jord- och skogsbruk eller deltidsjordbruk är en mycket väsentlig grund för sysselsättningen och inkomsten. Jag tror att dessa åtgärder, om de sätts in på ett riktigt sätt, kommer att betyda mycket i sysselsättningsfrågan.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag har egentligen inte någon annan kommentar till herr Ångströms inlägg än att situationen den här gången är avsevärt gynnsammare än vad den var år 1969 vid stormfällningarna i södra Sverige. Då hade vi verkliga svårigheter att få erforderlig arbetskraft till dessa områden. Men som också herr Ångström framhåller är sysselsättningsläget ett helt annat nu. De uppgifter som jag har fått säger mig att det har inte varit någon som helst brist på yrkeskunnigt folk för att ta till vara den stormfällda skogen. Nu har jag också fått uppgift om att bolagen och domänverket bara har ändrat sina avverkningsplaner. De har alltså inriktat sin avverkning på de områden där de har fått stormfällningar. Det är litet svårt för enskilda skogsägare att göra det. Det är väldigt synd att vi har en sådan ägosplittring. Men, som sagt, arbetskraft har funnits den

Torsdagen den
25 november 1971*Ang. förekomsten
av nitrat i dricks-
vatten*

här gången.

Dessutom har det också framgått att den stormfällda skogen är sådan skog som är ekonomiskt lönande att sälja. Det har inte inkommit några rapporter som tyder på att det skulle vara några svårigheter att bli av med den skog som man har upparbetat från stormfällningen. Om jag alltså bygger på alla de uppgifter som jag fått tror jag att vi med de åtgärder som vi har vidtagit och lätt kan vidta om det kommer framställningar från skogsägarna kommer att klara denna situation så att resultatet blir relativt tillfredsställande för skogsägarna.

Herr ANGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tycker det finns anledning att understryka de synpunkter som jordbruksministern nu lade på denna fråga. Det är väl så att de norrländska skogsägarna nu förväntar sig att samma förmåner skall kunna utgå till dem som har utgått för stormfällningarna i övriga delar av landet.

Det är också mycket riktigt så att vi har ingen brist på arbetskraft nu utan vi har i stället svårigheter att sysselsätta människorna här uppe. Men vi behöver också ekonomiska förutsättningar för att klara den sysselsättningen. I mitt tidigare inlägg ville jag klargöra att de norrländska skogsägarna har svårigheter att ekonomiskt klara den insats som behövs för att upparbeta skogen. Jag tror att det är viktigt och värdefullt att insatserna görs just i detta område.

I övrigt tolkar jag — det vill jag understryka än en gång — jordbruksministerns attityd till denna fråga som mycket positiv.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag vill bara lämna en enda uppgift till för att belysa denna situation. Vi har verkligen utnyttjat denna stormfällning för att ge sysselsättning åt människor. Vi räknar med att i Västerbottens län är mellan 200 och 300 människor sysselsatta i beredskapsarbete just för upprövning i stormfällningsområdet. Vi har alltså satt in arbetskraft där det har funnits arbete i den stormfällda skogen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Ang. förekomsten av nitrat i dricksvatten

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Sjöholms* (fp) i kammarens protokoll för den 18 november intagna fråga, nr 378, dels fru *Sundbergs* (m) i kammarens protokoll för den 19 november intagna fråga, nr 382, och anförde:

Herr talman! Herr *Sjöholm* har frågat vilka skyndsamma åtgärder jag ämnar vidta i anledning av de alarmerande uppgifterna om förekomsten av nitrat i dricksvattnet i nordvästra Skåne, samt om det finns anledning befara att förhållandet kan vara likartat i andra delar av landet. Fru *Sundberg* har frågat vilka åtgärder jag ämnar vidta med anledning av

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. förekomsten
av nitrat i dricks-
vatten*

rapporter om konstaterande biverkningar av konstgödselanvändning i nordvästra Skåne. De båda frågorna besvaras här i ett sammanhang.

Länsläkaren i Malmöhus län uppmärksammade redan för två år sedan de relativt höga nitrathalterna i dricksvattnet inom Höganäs kommun. Kommunen har därefter gjort ytterligare undersökningar för att få fram underlag för åtgärder.

Enligt hälsovårdsstadgan skall vatten som tillhandahålles genom allmän vattenförsörjningsanläggning underkastas fortlöpande kontroll. Om sådant vatten befinnes otjänligt och kan medföra uppenbar hälsofara kan hälsovårdsnämnden avstänga anläggningen. Länsstyrelsen skall tillse att erforderliga åtgärder vidtages. Lagstiftningen ger alltså möjligheter för hälsovårdsnämnden att ingripa mot bl. a. användning av dricksvatten som innehåller nitrat.

Forskningsresultat som framkommit vid lantbrukshögskolan har visat att nitrathalten i dräneringsvatten i kalkrika delar av landet har en naturlig förhöjning. Höganäs ligger i ett område med sådana kalkrika jordar. Forskningsresultaten visar också att konstgödning normalt endast innebär ett ringa tillskott till grundvattnets nitrat innehåll. Jag vill vidare nämna att socialstyrelsen hos samtliga länsläkare begärt uppgifter om nitrathalterna i dricksvattnet från de allmänna vattenförsörjningsanläggningarna under de tre senaste åren. Resultatet av denna undersökning kommer att föreliggas inom kort. Naturvårdsverket kommer vidare inom kort att ta upp frågan om konstgödningens eventuella biverkningar med forskare vid lantbrukshögskolan.

Frågan om nitrathalten i dricksvatten och konstgödningens eventuella inverkan på denna har alltså tagits upp av berörda myndigheter. Jag avser att noga följa denna fråga. För närvarande anser jag inte att särskilda åtgärder från min sida behövs.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag tackar för svaret som väl var litet så där. Motiveringen till frågan är ju den ängslan och den oro som har kommit fram bland befolkningen i de trakter där det visar sig att det finns en mycket stark halt av nitrat i dricksvattnet, speciellt i Höganäs.

Nitrat omvandlas enligt forskarna till nitrit och detta övergår i sin tur till s. k. nitrosaminer, som anses vara cancerframkallande. Detta är alltså en allvarlig fråga. Det är heller inte bara befolkningen som är oroad. I tidningen Arbetet finns ett referat från ett forskarmöte på Ultuna häromdagen, där just dessa frågor behandlades. Rubriken i Arbetet har följande lydelse: "Nödvändiga konstgödslingen skapar enorma miljöproblem." Det förefaller som om forskarna voro ganska eniga om att konstgödningen verkligen innebär betydande faror och att konstgödning sprids i alltför stora mängder.

Det finns också, som jordbruksministern vet, vissa restriktioner när det gäller stallgödsel men inte när det gäller konstgödsel. Sådana restriktioner finns däremot i Holland och i Danmark. Jag vill fråga om det inte vore befogat att införa sådana restriktioner även i vårt land. Det kan ju inte vara ett intresse för någon annan än tillverkaren att man sprider ut konstgödsel i överflöd så att grundvattnet skadas.

Torsdagen den
25 november 1971*Ang. förekomsten
av nitrat i dricks-
vatten*

I går behandlade riksdagen ett betänkande från jordbruksutskottet, där en hel mängd miljövärdsfrågor, bl. a. just konstgödsel, behandlades. Man hänvisade därvid till ett tidigare betänkande, nr 54. I detta framhålles bl. a. att statens råd för skogs- och jordbruksforskning lämnat bidrag till studier i anslutning till gödselbehandling. Om man får tro referatet från forskarmötet på Ultuna, skulle forskare vid denna lantbrukshögskola ha sökt bidrag både från nyssnämnda forskarråd och från naturvårdsverket för forskning om konstgödsel men fått avslag på dessa framställningar. Jag skulle gärna också vilja veta om jordbruksministern är informerad om detta. Det måste väl ändå vara en mycket angelägen forskningsuppgift.

Vi kan väl slutligen alla vara eniga om att bättre skördar inte får köpas till priset av risk för människors liv och hälsa.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga. Jag finner svaret kanske något ofullständigt, och jag skulle direkt vilja beröra ett par punkter i det.

Jordbruksministern säger att hälsovårdsnämnden kan avstänga anläggningen, om vattnet befins otjänligt och kan medföra uppenbar hälsofara. Men den möjligheten står icke till buds i Höganäs, eftersom kommunens vatten kommer från brunnar där vattnet befunnits ha alltför hög nitrathalt. Jag kan alltså inte finna att detta är ett realistiskt alternativ, och jag vill ge samma omdöme om det stycke, där jordbruksministern säger att det är fråga om en naturlig förhöjning av nitrathalten.

Redan 1970 fick konsultbolaget VIAK i uppgift att undersöka nitrathalten i vattnet från Brunnbys och Mölle-Hässle vattentäkter. Man har i samband därmed påtalat att nitrater i grundvattnet framför allt erhålls genom övergödning med kvävehaltiga gödselprodukter men även från föroreningskällor av typen gödselstackar och läckande avloppsledning. Frågan är alltså vem som har rätt. Är det riktigt att konstgödning normalt endast innebär ett ringa tillskott till grundvattnets nitratinnehåll?

Nu säger jordbruksministern att man skall göra undersökningar på detta område, och det är jag tacksam för, eftersom sådana undersökningar givetvis måste utföras.

Då vill jag ställa frågan: Kommer de här undersökningarna att innefatta prov från jordbrukets täckdikningar? Man kan ju inte utan vidare acceptera att i och med att det är kalkhaltiga jordar så blir nitrathalten för hög och att vattnet kan stängas av. Här finns det inte möjlighet att stänga av vattnet. Jag vill erinra om att det gjordes ett försök vid Brunnbys vattentäkt att ta huvuddelen av vattnet från en brunn med låg nitrathalt. Då sinade den brunnen efter 20 dagar.

När det inte är möjligt att stänga av vattnet, bör man försöka klargöra i vad man den omfattande konstgödslingen påverkar nitrathalten i vattnet. 200 000 ton kvävehaltig konstgödsel släpps ut över vårt land per år. Det beräknas att 40 procent, lagt räknat, inte tas upp av växterna.

Frågan är alltså: Kommer jordbruksministern att gå in för att det vid de här undersökningarna också görs ekologiska och hydrologiska under-

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. förekomsten
av nitrat i dricks-
vatten*

sökningar på avloppsvatten och täckdiksvatten, eller kommer undersökningarna att begränsas till enbart dricksvatten? Är det bara dricksvattnet det rör sig om, borde jag kanske – det är jag medveten om – ha ställt frågan till socialministern.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Fru Sundberg sade att svaret var ofullständigt. Ja, det är inte lätt att hålla en vetenskaplig föreläsning som svar på en enkel fråga. Det borde fru Sundberg vid det här laget veta. Hade fru Sundberg haft intresse av att få frågan grundligt penetrerad, så hade interpellationsformen varit den lämpliga. Jag har varit i riksdagen i 20 år och har en oerhörd respekt för formerna i vårt umgänge här. Därför var svaret på frågan kort.

Den undersökning som lantbrukshögskolan utför rör inte dricksvattnet. Det framgick klart och tydligt av mitt svar att det inte är dricksvattnet som undersöks, utan att det är värt grundvatten. Den forskning som där har bedrivits i tio år är det enda jag har att utgå ifrån, och det är resultaten av denna forskning som jag redovisat.

Forskningsresultaten tyder alltså på en viss förhöjning av nitrathalten, men att utan vidare sätta detta i samband med användning av konstgödning vägar forskarna inte göra. Undersökningar inom Höganäs kommun pekar mot att det inte förekommer några säsongvariationer i nitrathalten i dricksvattentäkterna. Om det fanns ett påtagligt samband med konstgödningen, så skulle det vara säsongvariationer. Detta är alltså en sak som jag inte kan uttala mig om, och det vägar inte forskarna heller.

Beträffande den långsiktiga bieffekten av konstgödningen pågår det alltså en forskning, och den forskningen kommer självfallet att öka, vilket framgick av mitt svar. Skulle det visa sig, herr talman, att denna grundliga undersökning tyder på att det används för mycket konstgödning, så får vi reglera den hanteringen. Det är inte mer med det. Så gör vi med alla andra saker när forskningen konstaterar att det föreligger behov av begränsning. Det är inget intresse för jordbruket att använda för mycket konstgödning. Det kostar bara pengar.

Mitt svar på den mera kortsiktiga frågan behagade herr Sjöholm beteckna som "si så där", och det må vara, därför att hans inlägg var "si så där", och då passade svaret ypperligt. Herr Sjöholm aberopade en undersökning vid Ultuna som hade refererats i en tidning. Det sammanträdet hade forskarna utlyst för att bringa klarhet i den här frågan med hänsyn till alla tidningsskrivierier som vallat stor oro bland allmänheten. Forskarna ville alltså informera om saken.

Men allmänheten behöver inte hysa oro, ty vi har i vår hand möjligheter att förbjuda användning av dricksvatten med för hög nitrathalt. Det finns redan en sådan lagstiftning och också en administration som kan övervaka att den efterlevs.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jordbruksministern tycks anse att vi borde ha interpellerat i stället. Men att jag ställde en enkel fråga berodde helt enkelt på att

när man ställer en sådan får man ett snabbt svar. Jag trodde att svaret skulle bli lugnande för den befolkning som känner sig oroad. Där har frågeinstitutet en väldigt stor betydelse. Det är bara synd att tidningarna ofta publicerar de lugnande beskederna på mindre framträdande plats än de alarmerande uppgifterna om farorna. Jordbruksministerns svar blev inte särskilt lugnande, utan jag uppfattade det som något undvikande. Det var därför jag karakteriserade det som jag gjorde.

Jag fick inget svar på min direkta fråga om det är aktuellt med restriktioner beträffande konstgödsel. Det kanske i någon mån framgick av jordbruksministerns senaste anförande. Men det är en ytterst angelägen fråga.

Bland forskarna i Ultuna var man ganska ense om att man sprider ut för mycket konstgödsel. Fru Sundberg gick också in på siffror av vilka framgick att man under 1960-talet spritt ut i medeltal 50 kilo per hektar, varav 31 procent tagits upp av luften och 14 procent gått till yt- och grundvattnet. Dessa siffror verkar något egendomliga.

Jag vet inte om frågan om bidrag till forskningen blev riktigt klar. Det lär ha sagts i Ultuna att man sökt bidrag men fått avslag. Det fann jag något oroande, och därför frågade jag speciellt om det.

Jag vet inte hur det förhåller sig med att det är kalkhalten som är avgörande. Det har visat sig att nitrathalten är högst i Skåne och att den sedan avtar uppåt i landet och är lägst i Norrland. Jag vet inte om detta överensstämmer med kalkhalten i jorden, men jag tror att vi kan vara alldeles övertygade om att konstgödseln har en mycket stor inverkan just på dessa förhållanden.

Jag gläder mig åt att jordbruksministern i svaret säger att han kommer att noga följa denna fråga och ta så allvarligt på den som den verkligen förtjänar.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag vill tacka jordbruksministern för den senaste delen av svaret, där jordbruksministern säger att man, om det skulle visa sig att den för höga nitrathalten har ett klart samband med konstgödseln, i framtiden får tänka sig att reglera användningen av den. Det är nog den enda tänkbara vägen att gå.

Jag vill här nämna att man för att få ner nitrathalten bl. a. försökt att omdisponera färskvattenuttagen till brunnar med lägre nitratvärden, och man har också försökt hitta nya brunnar med lägre nitratvärden. Framst satsar man på att försöka få vattenuttag ur berggrunder. Den kemiska reduktionen, som är en ytterligare metodik, ställer sig förmodligen i dagens läge alldeles för dyr för de flesta kommuner.

Skälet till att jag återigen begärt ordet, herr talman, är att man i Höganäs kommun i dag inte har möjlighet att stänga av det nitrathaltiga vattnet, vilket svarar för en stor del av vattenförsörjningen. Då är det naturligtvis forskningsvägen man får gå fram, samtidigt som man satsar på en bättre vattenförsörjning.

Att detta är ett stort problem i Skåne har sagts länge i debatten, och det är möjligt att frågan kommer närmare sin lösning i samband med att Bolmenprojektet realiseras. I dag är många mödrar oroad, och jag förstär

deras oro, även om jag på intet sätt instämmer i vissa sensationsskribenters artiklar om död för spädbarn etc. Det är inte detta det rör sig om, utan det rör sig om att hålla nitrathalten inom sådana gränser att man utan risk kan använda även mycket stora mängder av vattnet till konsumtion.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag hade tänkt att svaret på denna fråga ändå skulle verka i lugnande riktning. Det är ju inte första gången man har diskuterat frågan om nitrat i vattnet och snabbt vidtagit åtgärder. För två år sedan upplevde man samma situation i Landskrona, där man fann att vissa vattentäkter hade för hög nitrathalt. Man skred omedelbart till aktion genom att helt enkelt utspäda - blanda - de olika vattentäkternas vatten i vattenreservoaren där. På det sättet fick man fram ett vatten vars nitrathalt var helt acceptabel.

Man bör också påpeka att Världshälsoorganisationen ansett att man kan ha 100 milligram nitrat per liter vatten utan risk, medan de här uppmätta värdena ligger på 48-50 milligram. Det är höga värden. Socialstyrelsen har sagt att det är det absoluta taket. Det är alldeles klart att man måste vidta åtgärder i detta fall.

Jag kan tyvärr inte exakt säga hur det ligger till i Höganäs - det har jag inte undersökt. Jag vet bara att den 2 december kommer kommunen, länsläkaren och länsstyrelsens naturvårdssektion att ha ett möte där de skall diskutera vilka åtgärder man kan vidta för att lösa frågan betryggande.

Till herr Sjöholm vill jag säga att det pågår en intensiv forskning på detta område. Men det är med lantbrukshögskolans forskning som med all annan forskning: ibland får man inte alla de bidrag man vill ha. För att fullfölja den forskning jag nämnt har anslag emellertid inte uteblivit. För övrigt är det inte, som herr Sjöholm vet, regeringen som delar ut anslag till speciella forskningsprojekt, utan det får forskningsråden göra. På detta område har det pågått forskning i över tio år, och den kommer att fortsätta även i framtiden.

Och så tillbaka till mötet i Ultuna. Där rädde inte någon hundraprocentig enighet om att konstgödningen medförde skadliga effekter. Jag följde den debatten mycket noga och kunde konstatera att de som sade att konstgödningen var skadlig för vattnet fick publicitet, medan de som sade att den nog inte var så farlig inte fick någon publicitet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Ang. skyddet mot samhällsfarliga arbetskonflikter

Herr statsministern PALME erhöll ordet för att besvara herr *Olof Johanssons* i Stockholm (c) den 16 februari framställda interpellation, nr 53, och anförde:

Herr talman! Herr Olof Johansson i Stockholm har under riksdagens vårsession frågat mig om regeringen avser att ta upp till prövning frågan

om ett betryggande skydd mot samhällsfarliga konflikter, så att tredje man dvs. allmänheten – kan hållas så långt möjligt skadestös vid arbetskonflikter inom olika delar av statens och kommunernas verksamhet.

Regler som syftar till att begränsa samhällsfarliga konflikter finns intagna i huvudavtalen för den statliga och den kommunala sektorn. Det statliga huvudavtalet brukar kallas Slottsbacksavtalet. I det avtalet finns regler om en särskild nämnd, stats tjänstenämnden. På det kommunala området finns den s. k. centrala nämnden. Arbetsmarknadsnämnden, skapad genom Saltsjöbadsavtalet år 1938, har bl. a. i huvudsak samma funktioner i fråga om samhällsfarliga konflikter på den enskilda sektorn som dessa nämnder har på den offentliga. Under arbetskonflikterna på den offentliga sektorn vintern 1971 hänsköts till nämnderna en rad frågor huruvida olika konfliktåtgärder var ägnade att otillbörligt störa viktiga samhällsfunktioner. I de fall nämnderna kom fram till att en åtgärd var att anse som samhällsfarlig respekterades deras utlåtanden av parterna.

Konflikten fick emellertid allt större omfattning. I början av mars månad omfattade den ca 50 000 statliga och kommunala tjänstemän. Det var i det läget som riksdagen antog den s. k. fullmaktslagen. Som förutsättning för att Kungl. Maj:t skulle få ingripa med stöd av lagen gällde att det hade vidtagits stridsåtgärder som hotade "väsentliga medborgarintressen".

I samband med dessa händelser uttalades från regeringens sida att man - när konflikterna var över – borde granska förhandlingssystemet för de offentligt anställda tjänstemännen. SACO har senare sagt upp Slottsbacksavtalet. Det innebär att detta avtal upphör att gälla vid utgången av år 1971 i förhållande inte bara till SACO utan också till de övriga huvudorganisationerna på det statliga området. Förhandlingar kommer nu att tas upp mellan statens avtalsverk och de statsanställdas organisationer om ett nytt huvudavtal. Det blir en given utgångspunkt för avtalsverket att i dessa förhandlingar söka nå fram till en ordning som innefattar ett tillfredsställande skydd mot samhällsfarliga konflikter på det statliga området. Vad man på detta sätt kan uppnå påverkar givetvis frågan om vilka åtgärder som i övrigt kan behöva vidtas. Det allmännas uppgifter skiljer sig i stor utsträckning från den enskilda sektorns. Det kan mot bakgrund av nu vunna erfarenheter knappast bestridas, att arbetsinställelser på vissa offentliga verksamhetsområden drabbar samhällseliga intressen på ett mera direkt sätt än konflikter på den enskilda arbetsmarknaden, även om också dylika konflikter kan få mycket kännbara verkningar för hela samhället. I vad gäller vissa slag av verksamhet, som uteslutande bedrivs av samhället, är det uppenbart att det vid en jämförelse med enskild verksamhet föreligger en väsentlig skillnad i fråga om arbetskonflikters samhällsfarlighet. Medborgarna har rätt att ställa krav på att viktiga samhällsfunktioner skall upprätthållas. Detta gäller framför allt i fråga om myndighetsutövning men också t. ex. olika former av serviceverksamhet.

Inom regeringen har frågan om handläggningen noga övervägts. Mitt svar till herr Johansson blir att regeringen för närvarande inte avser att ta

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. skyddet mot
sambhallsfarliga ar-
betskonflikter*

upp frågan om skydd mot samhallsfarliga konflikter. Regeringen har i stället funnit att övervägande skäl talar för att parterna först bör ges tillfälle att ingående pröva frågan förhandlingsvägen.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Jag vill tacka statsministern för svaret på min interpellation. Visserligen har det dröjt länge - interpellationen framställdes den 16 februari i år - men jag har förståelse för att svaret i varje fall inte kunde ges under vårsessionen i och med att förhandlingar då fortfarande pågick. Därefter har uppenbarligen krävts en hel del överväganden och kontakter, bl. a. med arbetsmarknadens parter, angående en eventuell utredning om skydd för allmänheten mot samhallsfarliga konflikter.

Redan i våras sade man från regeringshåll att förhandlingssystemet borde ses över, och därför måste jag erkänna - efter dessa kontakter och överväganden - att jag väl hade hoppats något mer av svaret än vad som nu går att utläsa. Där heter det bl. a. att "regeringen *för närvarande* inte avser att ta upp frågan om skydd mot samhallsfarliga konflikter" och att "övervägande skäl talar för att parterna *först* bör ges tillfälle att ingående pröva frågan förhandlingsvägen". Eftersom statsmakterna har det slutliga ansvaret för samhällets funktion vid en konflikt tror jag att det är nödvändigt att förankra en förändring av gällande regler både hos parterna på arbetsmarknaden och hos statsmakterna. Det hade varit möjligt i en statlig utredning med parlamentariskt inslag och dessutom representation från parterna på arbetsmarknaden. Därför vill jag också ta fasta på de här orden i svaret som jag särskilt betonade: "*för närvarande*" och "*först*."

Den här synen, att man skulle ha en parlamentarisk utredning på det här området, tycker jag borde möta förstäelse också hos berörda arbetsmarknadsorganisationer, inte minst mot bakgrunden av tjänstepliktlagen i våras. Det vore djupt olyckligt om det skapades en dualism mellan statsmakter och arbetsmarknadsparter i dessa grundläggande frågor. Det borde, som jag ser det, vara ett gemensamt intresse att skapa ett bättre alternativ för skydd av tredje man än vad en fredspliktslag som den i våras kan vara. Det gäller med andra ord att förebygga en utveckling som den tidigare i år även om det skulle innebära att vissa samhällsfunktioner skyddades mot konflikter - alltså en begränsning av stridsområdet, i varje fall formellt. Reellt kunde möjligheterna för parterna bli ganska enahanda, eftersom stats- och kommunaltjänstenämnderna ju haft att agera då konflikter varit "ägnade att otillbörligt störa viktiga samhällsfunktioner".

Statsministern påpekade i svaret att parterna, i de fall nämnderna kom fram till att en åtgärd var att anse som samhallsfarlig, respekterade deras utlåtanden. Det är i och för sig riktigt, men frågan är ändå om det inte ibland var så i våras, att parterna i varje fall försökte utnyttja också nämnderna för sina taktiska syften. Det intrycket får man lätt, då man vet att t. ex. SACO drog avtalsverkets lärarlockout inför statstjänstenämnden trots att man själv använt sig av lärarstrejk 1966. Om vissa nyckelfunktioner i samhället var undantagna från strejkrätt genom lagstiftning, skulle möjligheterna att använda nämnderna på det här sättet bli mindre.

Torsdagen den
25 november 1971*Ang. skyddet mot
sammhällsfarliga ar-
betskonflikter*

I och med att SACO har sagt upp det s. k. Slottsbacksavtalet, alltså nu gällande huvudavtal mellan staten och statstjänstemännens huvudorganisationer, är det naturligt att nya förhandlingar kommer i gång nu när den hetsiga atmosfären från förhandlingarna i våras blivit något lugnare. Men om man den vägen skall klara skyddet för tredje man på ett mer tillfredsställande sätt över hela arbetsmarknaden, borde väl kommunerna också ha varit med i bilden. Frågan blir därför naturlig: Hur skall motsvarande bättre skydd för tredje man ordnas inom den sektor där kommunerna har att klara samhällsfunktionerna?

En annan invändning mot den hittillsvarande ordningen med partsrepresentanter i statstjänstenämnden och den s. k. centrala nämnden på den kommunala sidan är, som jag ser det, att där i dag saknas representanter för allmänheten, ditsatta på ett annat sätt än genom partierna. Anser statsministern, att det är tillräckligt att enbart parterna tillsätter nämndrepresentanter? Borde inte också allmänheten vara representerad i det sammanhanget?

Det är bara alltför lätt att så här en tid efteråt glömma de stora svårigheter som samhället drabbades av som en följd av konflikterna på arbetsmarknaden i våras. Det finns alltid betydande risker i nästan alla konflikter på arbetsmarknaden. Särskilt nyckelpunktstrejker kan få förödande kraft för hela samhället. Ju längre utvecklingen går mot centralisering och specialisering, desto mer sårbara blir också samhällsfunktionerna. Därför finns det anledning att se särskilt allvarligt på konflikter inom den offentliga sektorn, även om motsvarande utveckling finns också utanför denna.

Tågen stod stilla i våras med undantag för ett antal s. k. bandispositioner. Efter hand hotades produktionen alltmer och därmed också sysselsättningen. Skolorna tömdes på många håll. Socialvården kunde inte fungera, och en katastrofsituation hotade på flera orter där socionomtättheten var hög liksom SACO-tillhörigheten.

Jag vill helt kort som ett exempel visa på hur situationen var på ett enda område. I Malmö fanns på vissa distriktsbyråer en enda socialarbetare mot normalt 20-25 avsedda att betjäna ett befolkningsunderlag på ca 50 000 människor. Omorganisationer blev nödvändiga över en natt. JO- och polisanmälningar följde som brev på posten - förutom naturligtvis anklagelserna för strejkbryteri, och detta för att olika tjänstemän och förtroendevalda inte kunde acceptera att de som redan hade det svarast i vårt samhälle ställdes utan hjälp och stöd.

Jag vet att socialförvaltningen i Malmö efter konfliktperioden har vänt sig till socialstyrelsen med begäran om att konfliktens konsekvenser inom socialvården skulle kartläggas och att erfarenheterna skulle följas upp. Än så länge har ingenting hänt. Det är beklagligt enligt min uppfattning. Bara därför att saker och ting kan vara känsliga och starkt intresseladdade får inte samhällets organ låtsas som om problemen inte fanns. Det är bara alltför lätt att skjuta ifrån sig problematiken när den inte är akut. Vi vet av erfarenheterna från i våras att när den är akut räcker bara handling, även om den inte blir populär på alla håll.

Därför måste också alla berörda samhällsinstanser kartlägga erfarenheterna från konflikten och ta konsekvenserna av denna prövning så att ett

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. skyddet mot
samhällsfarliga ar-
betskonflikter*

upprepande om möjligt kan undvikas. Det gäller i hög grad också för statsmakterna, inte minst riksdagen, som aldrig kan komma ifrån sitt slutliga ansvar. Jag utgår ifrån att vi är överens om att det regelsystem som lades fast 1965 inte höll mättet 1971 och att det därför bör bli föremål för omprövning i någon form.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Låt mig först få beklaga att det har dröjt så lång tid innan jag varit i tillfälle att besvara herr Olof Johanssons mycket välskrivna och väl genomtänkta interpellation. Men han hade ju förstäelse för de orsaker som i våras förhindrade mig och som nu har dragit ut på tiden för svaret.

Jag tycker det är riktigt, som han framhäver, att vi inte skall glömma händelserna i våras. Vi lider ju fortfarande av konsekvenserna av dem. Förseningen av fastställandet av olika planer har varit en väsentlig orsak till att igångsättningen av bostadsbyggandet har försenats över året. Det är inte den enda orsaken men en av de väsentliga orsakerna, så en strejk som den här kommer att länge ha efterverkningar.

Jag tycker också man skall dra konsekvenserna av det här. På det offentlighetsrättsliga området finns den s. k. förhandlingsrättskommittén som prövar de olika frågorna och gör en översyn av statstjänstemannalagen.

Sedan gläder det mig att herr Johansson har lyssnat på mitt svar på rätt sätt. Jag sade nyss att regeringen noga har övervägt frågan om hur man skall kunna få ett betryggande skydd mot samhällsfarliga konflikter, och låt mig nu få utveckla det litet närmare.

I de överväganden som jag nämnt ingick att tillsätta en parlamentarisk utredning för att se över det nuvarande förhandlingssystemet. Vi övervägde detta mycket noga och diskuterade det med organisationerna. Från organisationernas sida framhölls dä att en sådan utredning skulle försvåra förhandlingarna om ett nytt huvudavtal. Samtidigt underströk organisationerna sitt starka intresse av att lösa frågan om samhällsfarliga konflikter genom avtal. Mot bakgrund av denna positiva inställning till att finna en lösning på den viktiga sakfrågan ansåg regeringen övervägande skäl tala för att parterna först borde ges tillfälle att noga pröva frågan om skydd mot samhällsfarliga konflikter förhandlingsvägen. Och jag kan tillfoga den upplysningen att statens avtalsverk och personalorganisationerna redan har inlett förhandlingar om ett nytt huvudavtal. Den av herr Johansson väckta idén om att allmänheten och inte bara parterna bör vara representerade i de här nämnderna tillhör det som får prövas i dessa förhandlingar. Det är i och för sig ingen orimlig tanke alls.

Jag tror att erfarenheterna från i våras bör ha gett alla mycket att tänka på. Då har vi tyckt att det var riktigt att först parterna, utifrån en positiv vilja att komma fram till en rimlig tingens ordning, fick pröva möjligheterna att genom förhandlingar komma fram till goda regler. Nu får vi väl avvakta resultatet av de förhandlingarna.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Låt mig bara göra ett par kommentarer till den här mycket intressanta debatten. Också jag beklagar att den inte har kommit

Torsdagen den
25 november 1971*Ang. skyddet mot
samhällsfarliga ar-
betskonflikter*

till stand tidigare i kammaren – jag har med intresse varje vecka avvaktat om den här interpellationen skulle komma att besvaras.

Jag vill börja med att citera några ord som statsministern anförde i den allmänpolitiska debatten den 3 november. Han sade: "Vi kommer – – – att erfara hur detta" – statsministern avsåg ökade krav på inflytande – "successivt kommer att leda till större inflytande för löntagarna över olika delar av det ekonomiska livet. Det kommer att ske genom att förhandlingsrätten vidgas – – ." Sedan följde en del andra konstateranden. Det är ju intressant att konstatera att statsministern så sent som för några veckor sedan slog fast detta, att förhandlingsrätten om möjligt bör vidgas.

Statsministern berörde nu i sitt svar den s. k. statstjänstenämnden och konstaterade att nämndens utslag följdes vid de prövningar som gjordes i februari-mars. Sedan gick samhället in i den s. k. fullmaktslagen genomdrevs. Och utan att nu föra en debatt om huruvida fullmaktslagen var vettig eller nödvändig eller principiellt riktig eller inte kan vi konstatera, att åtminstone i många fackliga tidskrifter och inom många fackliga organisationer uppfattades denna tvångslag eller fullmaktslag som ett slag i ansiktet.

Jag tror att de riksdagsledamöter som röstade ja den gången åtminstone av de flesta aktiva inom olika fackliga organisationer kom att betraktas som representanter för en hård och stel arbetsgivarpart.

Då infördes begreppet "väsentliga medborgarintressen". Statsministern säger här att det inte är angeläget att nu göra någon precisering av vad som menas med begreppen samhällsintressen och medborgarintressen; vi skall vänta med det till dess vi får ett nytt avtal mellan parterna. Då vill jag fråga: Hur kan då statsministern vänta sig att parterna – som har samverkat i dessa frågor i de nämnder statsministern själv talade om och som har lojalt följt nämndernas utslag -- skall kunna definiera vad som är samhällsfarliga konflikter och vad som är åtgärder som hotar väsentliga medborgarintressen? Jag efterlyser där en precisering från statsmakternas sida. Jag gör det kanske från andra utgångspunkter än herr Olof Johansson i Stockholm och mycket därför att detta förhandlingsspel och förhandlingsmaskineri bör vara uppgjort på förhand, så att vi inte får den typ av konflikter som vi hade senast rörande principernas tillämpning. Vad avser statsmakterna, i detta fall regeringen och avtalsverket, med dessa begrepp? Vad är en samhällsfarlig konflikt, och när är väsentliga medborgarintressen hotade?

Jag tror inte att parterna någonsin vid överläggningar kan komma fram till den preciseringen. De måste ha "hjälp" av statsmakterna i det fallet.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Jag är tacksam för att statsministern ansåg det vara rimligt att frågan om allmänhetens representation i statstjänstenämnden prövas i samband med förhandlingarna om det nya huvudavtalet. Men jag vill ändå något litet utveckla varför jag tror att det är viktigt att vi parallellt med förhandlingarna om huvudavtalet har en parlamentarisk förankring.

När det gäller prövningen av gällande lag har naturligtvis statsmakterna

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. skyddet mot
sambällsfarliga ar-
betskonflikter*

det yttersta ansvaret; det kommer man aldrig ifrån. Där ligger också, som jag ser det, huvudavtalets begränsning. Även höga f. d. fackliga funktionärer har gjort uttalanden som tyder på att de inte har den situationen helt klar för sig. Sålunda sägs det t. ex. i SACO-tidningen upprepade gånger att strejkerna var "legala" och "avtalsenliga", därför att "frågorna om konfliktåtgärdernas samhällsfarlighet har prövats av de nämnder, som staten själv varit med om att inrätta för detta ändamål".

Mot samma bakgrund ville Bertil Östergren på Verkstadsföreningens jubileumskongress den 28 september ha politikerna att lova, att de aldrig skulle göra om detta med tjänstepliktslagen. Det löftet fick han inte, av det enkla skälet att han hade fel, trots att man tycker att han borde ha vetat bättre än att komma med denna begäran.

Det heter ju i riksdagens principbeslut 1965, att det är statsmakterna som i sista hand måste bedöma om en konflikt är samhällsfarlig, inte de partsammansatta tjänstemännen. Det var också den bedömningen vi gjorde i våras. Låt mig citera vad som sägs i propositionen år 1965. Det står bl. a.: "Statens och kommunernas verksamhet kan uppenbarligen ej tillåtas bli försatt ur spel. Samhället måste äga medel att värja sig mot konflikter, som skulle äventyra rikets säkerhet eller medborgarnas trygghet till liv och egendom, vården av sjuka, omhändertagna och andra behövande eller medföra allvarliga rubbningar i samhällsekonomi eller folkförsörjningen." Konflikter av den typen ansågs uppenbarligen som samhällsfarliga då. Men någon närmare precisering gavs inte vid det tillfället. Anser inte statsministern mot bakgrund av erfarenheterna från i våras att det behövs ett klagörande när det gäller innebörden av begreppet samhällsfarliga konflikter? Trots den i och för sig invändningsfria uppräkningspropositionen från år 1965 är denna innebörd inte särskilt preciserad. Det måste som sagt stå alldeles klart att ansvaret till sist ligger hos statsmakterna -- det måste det göra, alldeles oavsett vilken typ av huvudavtal man kommer fram till i de nu påbörjade förhandlingarna, som statsrådet Löfberg aviserade i sitt anförande i söndags.

Genom uppläggningsen av förhandlingarna mellan statens avtalsverk och berörda tjänstemannaorganisationer kanske man kan säga att SACO får litet plaster på sären för i våras. SACO var ju den organisation som sade upp huvudavtalet, och därmed upphörde det också att gälla för övriga parter. SACO har ingen fredsplikt för närvarande, eftersom SACO aldrig undertecknade avtalet med avtalsverket. Frågan är vilka grunder som egentligen finns -- vi kan naturligtvis alltid hoppas i det avseendet att komma överens den här gangen, och dessutom sa som jag ser det, komma överens om att begränsa stridsområdet, dvs. skapa ett bättre skydd för allmänheten, för tredje man? På det sättet ställer man också motparten i en starkare position; jag antar att SACO upplever det så. Det återstår att se, om detta är en framkomlig väg.

Jag vill till sist säga, att det för att man skall lyckas sannolikt förutsätter en och annan sinnesförändring sedan i våras.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Det allra sista vill jag instämma i. Sedan svarade väl i realiteten herr Olof Johansson på herr Wijkmans frågor, men mitt svar

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. förbud mot
flygning i överljuds-
fart*

kan gälla bada.

Det är självklart att det i sista hand är statsmakterna som bär ansvaret – de kan aldrig komma ifran det ansvaret. De måste vara beredda att ta ansvar och att handla när detta är ofrånkomligen nödvändigt. Det är också ofantligt svart att på förhand precisera exakt i vilka situationer man skall handla.

Det var en bra uppräknings som herr Johansson gjorde. Han kunde dock ha tillagt en mening ur det här aktstycket, där det står: Men konflikter med sådana verkningar – som nyss uppräknades – kan förekomma även på den enskilda arbetsmarknaden. Det går inte att begränsa dem till den statliga arbetsmarknaden, utan de kan drabba också på den enskilda marknaden. Detta slutliga ansvar kan statsmakterna aldrig fransäga sig; därigenom skulle de i sista hand fransäga sig möjligheten att regera landet.

Vad som är viktigt är emellertid att försöka skapa ett maskineri som gör att man så långt som möjligt kan undvika att hamna i sådana situationer. Det maskineri som fanns i våras var väl – för att uttrycka sig inlindat – inte fullödigt i alla avseenden. Om man vill få till stånd en bättre tingens ordning på grundval av de då gjorda erfarenheterna är det bäst att först lata parterna resonera igenom erfarenheterna och försöka komma fram till nya regler. Sedan har naturligtvis statsmakterna fria händer att se på resultatet och överväga den situation som har uppkommit.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Ang. förbud mot flygning i överljudsfart

Herr statsministern PALME erhöll ordet för att besvara fru *Thorssons* (s) den 26 mars framställda interpellation, nr 94, och anförde:

Herr talman! Fru Thorsson har frågat om regeringen överväger att utfärda en deklaration om att i kommersiell trafik flygning i överljudsfart inte kommer att tillåtas över svenskt territorium.

Frågan om trafik med civila överljudsflygplan, s. k. SST-plan över svenskt territorium har tidigare 1967 och 1968 ... behandlats i interpellationssvar i riksdagen. Den svenska ståndpunkten angavs härvid vara att trafik med civila överljudsflygplan inte kommer att tillåtas över Sverige, om den medför hälsovådliga förhållanden, t. ex. i form av regelmässiga sömnstörningar eller om den orsakar skador på byggnader. Det framhölls vidare att i den mån det uppkom olägenheter, som inte kunde accepteras, fick överljudstrafiken finna sig i åtgärder från det allmännas sida som kunde innebära inskränkningar eller förbud.

I en rekommendation, som antogs vid Nordiska rådets senaste session, rekommenderar rådet de nordiska regeringarna bl. a. att ofördröjligen gemensamt utfärda förbud för SST-plan att flyga över land på sådant sätt att ljudknallarna når ner till marken. Rekommendationen torde få anses i praktiken innebära ett totalt förbud för SST-trafik i överljudsfart över landomraden.

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. förbud mot
flygning i överljuds-
fart*

De nordiska ministrar som har det närmaste ansvaret för dessa frågor – i Sverige kommunikationsministern – har övervägt överljudsproblematiken bl. a. mot bakgrund av Nordiska rådets rekommendation. De svenska, danska och norska ministrarna har enats om att låta utarbeta gemensamma förslag till lagstiftning med förbud mot civil trafik i överljuds fart över resp. länders områden. För svensk del räknar jag med att regeringen kommer att ta ställning till ett sådant förslag i början av nästa år.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Jag har dubbel anledning att tacka statsministern för det svar han just lämnat mig på min interpellation och för dess innehåll.

Drygt ett halvt år har gått sedan problemet civilflyg i överljuds fart senast diskuterades här i kammaren genom en annan interpellation. Sedan dess har i maj månad detta år den amerikanska kongressen slutgiltigt satt stopp för denna gång för planerna att utveckla ett amerikanskt civilt överljudsplan, ett i sanning remarkabelt beslut i förnuftets tecken, ett beslut, vars motsvarighet man hittills väntat förgäves på i Storbritannien, Frankrike och Sovjetunionen, där ofantliga summor och mycken nationell prestige investerats i Concorde- och Tupolev 144-projekten.

Jag ser det väntade gemensamma beslutet i Danmark, Norge och Sverige att totalförbjuda civil trafik i överljuds fart över respektive länders områden som en starkt positiv åtgärd för aktivt miljöskydd. Jag ser det också som ett välkommet led i en process där förhoppningsvis allt fler länder sätter stopp för sådant flyg över sina territorier och därmed gör det allt svårare att ekonomiskt motivera dess kommersiella användning. Om vi lyckas i ansträngningen att stoppa dessa meningslösa vidunder, skulle det kunna sägas representera en vändpunkt i den tekniska civilisationens historia, nämligen att medan hittills genom nästan vidskeplig tro på tekniska framsteg i sig människan har drivits att vilja omsätta i praktiskt utnyttjande varje sådant tekniskt framsteg, oavsett dess direkta och indirekta ekonomiska och sociala kostnader, så skulle man nu kanske för första gången genom en medveten handling vägra den tekniska utvecklingen att fortsätta av sig själv att leva sitt eget liv. Man skulle frivilligt avsta från att utnyttja ett framsteg i teknisk mening, därför att det innebär inte ett framsteg i mänsklig mening, därför att det innebär en tvivelaktig förmån för några få på bekostnad av och till skada för de många.

Herr talman! Bevisen för det meningslösa och potentiellt farliga i det kommersiella överljudsflyget ser ut att bli allt starkare. I tidigare riksdagsdebatter kring den här frågan som statsministern erinrar om i sitt interpellationssvar 1967 och 1968 angav regeringen som sin ståndpunkt att sådan trafik inte skulle komma att tillåtas över Sverige, om den kunde komma att medföra hälsovådliga förhållanden eller förorsaka skador på byggnader. Ett fåtal provflygningar nyligen med det fransk-brittiska överljudsplanet Concorde, som nu är flygande, i en nordsydlig bana väster om Skottland och Wales och över sydvästra England har rapporterats medföra 348 ersättningsanspråk för skador enbart på

*Ang. förbud mot
flygning i över-
ljuds fart*

fastigheter, tak, fönsterrutor m. m., vilket ledde till utbetalda skadestånd på omkring 140 000 kronor. Hur bedömer och värderar man mänskliga upplevelser och skador av bullerstörningar som de som drabbas av dem inte kan undkomma?

Att ljudknallen över befolkade områden icke kan accepteras verkar allt fler bli eniga om. Fortfarande är dess verkan över hav, den skada som kan komma att vållas sjöfarten liksom havens djurliv, alls inte tillräckligt klarlagd. Därtill kommer att om överljudsplanen tvingas operera i underljuds fart över befolkade områden, väntas den ofullständiga bränsleförbränning, som detta innebär, medföra allvarligt ökade föroreningsproblem. Detta måste framhållas, eftersom tyvärr ingenting ännu tyder på att de två pågående respektive fransk-brittiska och sovjetryska projekten kommer att avbrytas.

Med allt skäl har ljudknallen, dess tio mil breda bullermatta och dess fysiska och psykiska effekt på levande varelser och miljö, blivit särskilt uppmärksammas i debatten. Men den är bara en del av problemet. Andra negativa företeelser i samband med överljudsflug är effekten av dess avgaser i stratosfären, som bedöms bestå i dels en långsiktig paverkan på klimatet, dels hälsorisker för människorna genom en minskning av stratosfärens skyddande ozonhalt.

Klimatforskarna vid det internationella Stockholmssymposiet i somras – ett led i förberedelserna för FN:s miljökonferens – betecknade en sådan minskning av stratosfärens ozonhalt med endast 1 procent som "mycket allvarlig". I en tid då nödvändigheten att hushålla med jordens bränsletillgångar framstår allt klarare, är det också skäl att erinra om att överljudsplanen drar 2,5 å 3 gånger mer bränsle per passagerarkilometer än underljudsplanen.

Därmed berörs en annan aspekt av problemet, nämligen den ekonomiska. Enbart det nu dödade amerikanska SST-projektet hade i våras dragit en sammanlagd utvecklingskostnad av 5 miljarder kronor, och utvecklingskostnaderna för det projektet beräknades till nära 800 miljoner kronor. Jag vet icke exakt hur mycket som hittills totalt investerats i de tyvärr ännu pågående Concorde- och Tupolev 144-projekten, men vår internationellt väl kände specialist på området, Bo Lundberg, uppgav i en intervju i våras att Concordeprojektet då kostade omkring 120 miljoner kronor i månaden. Enligt en uppgift i ett radioprogram nyligen skulle totalt 12 miljarder kronor ha investerats i det utvecklingsarbetet.

Beräkningar av de operativa kostnaderna visar också att de per passagerarkilometer blir omkring dubbelt så höga för Concorde som för jumbojeten 747. Bo Lundberg anser att överljudsplanen, om de kommer att sätas i trafik över Nordatlanten, maximalt skulle kunna överta 10 procent av passagerarantalet. För att detta lilla fåtal jäktade människor skall kunna resa över Atlanten med en i och för sig tvivelaktig tidsvinst på några få timmar och under mycket obekvämare former än för närvarande, skulle alltså människor och miljö utsättas för faror och hälsorisker, på kort och på lång sikt, som kan vara betydande och allvarliga.

Jag betonar detta, herr talman, eftersom det allvarliga SST-problemet ju inte i och för sig är löst i och med att tre skandinaviska länder,

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. förbud mot
flygning i överljuds-
fart*

glädjande nog, går samman kring ett ovillkorligt överflygningsförbud.

Nordiska rådet rekommenderade i våras de nordiska regeringarna att verka för fortsatt internationell forskning kring det outredda problemet ljudknallen över hav liksom kring regleringen av överljudstrafik över huvud taget. I det arbetet, som jag har blivit rätt underrättad, väl kommer att bedrivas inom FN:s luftfartsorganisation ICAO, också med Sverige representerat, borde om någonsin tesen om den omvända bevisbördan tillämpas: Innan trafikflyg i överljuds-fart alls sätts in, borde de för ett sådant steg ansvariga åläggas att tillfredsställande redovisa att denna trafik icke kommer att medföra de ekonomiska, sociala och miljömässiga skadeverkningar som nu befaras.

Herr talman! Förutom de tre skandinaviska länderna har USA redan utfärdat ett ovillkorligt förbud mot civilt överljuds-flyg över sitt territorium, medan länder som Canada, Holland, Irland, Schweiz och Västtyskland utfärdat villkorliga överflygningsförbud. Den fortsatta internationella debatten, inte minst i samband med FN:s miljökonferens, hoppas jag skall driva frågan ännu mer framåt och leda till så många ytterligare länderförbud att trafikflyg i överljuds-fart blir en ekonomisk orimlighet. Det steg som nu förbereds är ett led i den utvecklingen.

Den uppgift som statsministern har lämnat i dag mottas därför med uppskattning och tacksamhet.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga till fru Thorssons utomordentliga redovisning för problematiken på det här området, men jag kanske får beröra två ting helt kort.

Var deklaration i dag förefaller självklar, men 1967 tror jag att vi var den första regering som tog ställning emot överljudsplan. Detta berodde i hög grad på det arbete som Bo Lundberg – som då var chef för flygtekniska försöksanstalten – utförde och den övertalningsförmåga som han hade. Vi blev därigenom informerade tidigare än de flesta – ära den som äras bör. Nu är det konsekvent att fullfölja den linjen.

Vidare vill jag understryka det som fru Thorsson sade om det internationella samarbetet. Den svenska regeringen tog upp denna fråga i ICAO redan på hösten 1968 för att få till stånd en forskning på området, för att man skulle få likartade mätmetoder osv. Och i den mån de nordiska länderna kan inta en gemensam ståndpunkt och får en gemensam lagstiftning på det här området hoppas jag att vi med större kraft skall driva vår uppfattning också på det internationella fältet. Det är nämligen en begränsad glädje om vi slipper de här ljudbangarna över vårt territorium, men de blir en regelbunden plåga för människor i andra delar av världen.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern för de ytterligare synpunkter som han just har anlagt.

Jag vill gärna säga att jag personligen är mycket livligt medveten om den pionjärroll som Sverige spelade på detta område i och med de deklarationer som gavs under åren 1967 och 1968. Vid de tidpunkterna

var jag tjänsteman i Förenta nationernas sekretariat och upplevde den svenska regeringens tillkännagivande med utomordentligt stor tillfredsställelse. Det är denna pionjärroll som har gjort det möjligt för vårt land att också sedan spela en mycket framträdande roll i de internationella överläggningarna och diskussionerna kring detta mycket svårartade och besvärliga problem.

Det finns all anledning att instämma i statsministerns uttryck för erkänsla till den som hårdast har drivit den här debatten på internationell botten från svensk sida, nämligen Bo Lundberg, för de insatser som han har gjort. Det är min livliga förhoppning att vi i den fortsatta internationella debatten verkligen skall kunna bidra till att föra denna fråga, internationellt sett, fram till en lycklig lösning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Om åtgärder för att minska väntetiderna inom öppenvården, m. m.

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Molins* (fp) den 2 november framställda interpellation, nr 193, och anförde:

Herr talman! Herr Molin har frågat 1) vilka åtgärder jag avser att vidta för att minska väntetiderna i den öppna sjukvården, 2) om det enligt min mening föreligger ett samband mellan dessa väntetider och den s. k. sjukronorsreformen samt 3) om jag är beredd medverka till att en arbetsgrupp tillsätts med uppgift att utvärdera sjukronorsreformen.

Det fanns i slutet av 1960-talet betydande rekryteringsproblem i fråga om läkartjänsterna inom den öppna sjukvården, psykiatrin och långtids-sjukvården. Vakanssiffrorna inom dessa områden av sjukvården låg då på 20–25 procent av antalet inrättade läkartjänster. Genom en rad olika åtgärder har vi under de senaste åren kunnat väsentligt nedbringa dessa vakanssiffror, samtidigt som ett stort antal nya läkartjänster kunnat inrättas inom dessa viktiga vårdområden. När det gäller den öppna sjukvården, som herr Molin tar upp i sin interpellation, har antalet verksamma provinsialläkare sedan år 1968 ökat från 823 till 1 039, dvs. med över 25 procent. Under samma tid har vakanssiffrorna för dessa läkartjänster kunnat minskas från omkring 20 till 6 procent. Därutöver har sedan år 1969 inrättats över 200 nya specialistläkartjänster inom den öppna sjukvården. Sammantaget har den öppna sjukvården alltså under de senaste åren genom en medveten prioritering av detta vårdområde tillförts mer än 400 nya läkartjänster. En fortsatt prioritering av den öppna sjukvården jämte långtidssjukvården och psykiatrin kommer att ske.

Utvecklingen har inte varit lika gynnsam inom vissa andra områden, bl. a. ögonsjukvården och röntgenverksamheten. Jag har vid besvarandet av andra interpellationer vid årets riksdag haft tillfälle att närmare redovisa de olika åtgärder som vidtagits och planeras för att förbättra situationen även inom dessa områden. Det bör också påpekas att ett 50-tal av de nyss nämnda specialistläkartjänsterna i öppen vård avser ögonsjukvården och röntgenverksamheten.

Nr 133

Torsdagen den
25 november 1971

Om åtgärder för att minska väntetiderna inom öppenvården, m. m.

Torsdagen den
25 november 1971

*Om åtgärder för att
minska väntetider-
na inom öppen-
vården, m. m.*

När det gäller att få till stånd en fortsatt förbättring av läget inom den öppna sjukvården vill jag vidare erinra om de förslag beträffande den öppna vården som i år har lagts fram av en särskild utredningsman. Förslagen syftar till att ge sjukvårdshuvudmännen ökade möjligheter att välja sådana lösningar av den öppna sjukvårdens organisation som passar skiftande lokala förhållanden. Olika åtgärder föreslås också för att underlätta en samordning av den öppna vården utanför sjukhusen med verksamheten vid sjukhusen. Denna utredning liksom ett av socialstyrelsen lämnat betänkande om läkartjänsternas utformning remissbehandlas för närvarande.

Det finns i detta sammanhang även anledning att peka på den ökade läkarutbildningen, som beräknas leda till att antalet läkare stiger från ca 11 000 år 1970 till ca 16 000 år 1975. Socialstyrelsen har samtidigt sin uppmärksamhet riktad på hur de resurser som finns tillgängliga inom sjukvården bäst skall kunna utnyttjas så att starkt specialiserade tekniska och personella resurser i första hand ställs till förfogande för de patienter som har behov därav, medan sjukdomsfall av mindre svårighetsgrad behandlas på en därför avpassad nivå. Detta arbete med nivåstruktureringen inom sjukvården är av stor betydelse för att få till stånd en effektivare vårdplanering med mindre väntetider.

Med anledning av herr Molins fråga beträffande sambandet mellan utvecklingen inom den öppna sjukvården och sjukronorsreformen vill jag framhålla följande.

Den sjukvårdspolitiska målsättningen har under de senaste åren alltmer inriktats på en omstrukturering av sjukvården. Detta har framstått som viktigt inte minst på grund av sjukvårdens kostnadsutveckling. Den mindre kostnadskrävande sjukvården vid läkarstationer och vårdcentraler utanför sjukhusen har därvid kommit i förgrunden på ett helt annat sätt än tidigare. Olika åtgärder har vidtagits för att i första hand ställa de nya sjukvårdsresurserna till förfogande för den av samhället bedrivna öppna, decentraliserade sjukvården. De siffror som jag nämnt i det föregående visar att vi nu kan börja avläsa resultaten härav.

Sjukronorsreformen är av väsentlig betydelse för genomförandet av denna sjukvårdspolitiska målsättning, samtidigt som den i sig också inrymmer en viktig social reform. Det är inte riktigt när man ibland försöker göra gällande att sjukronorsreformen skulle försvara sjukvårdsbehandlingen — den är i verkligheten ett av medlen att underlätta en utbyggnad av den offentliga öppna sjukvården. Sjukronorsreformen har framför allt haft sin betydelse genom att patientens kostnader för den öppna sjukvården blivit enhetligt bestämda på samma sätt som kostnaden för att vara inlagd på sjukhus. Tidigare var den mindre resurskrävande öppna vården vid läkarmottagningar väsentligt dyrare för patienten än den mycket mer resurskrävande vården då man var inlagd på sjukhus.

Mot denna bakgrund är det inte någon oväntad effekt av reformen att patienterna i ökad omfattning söker sig till den öppna läkarvården i stället för till sjukhusens vårdplatser. Ganska samstämmiga erfarenheter visar att den ökade patientströmmen för öppen vård i viss omfattning fortfarande går till sjukhusens akutmottagningar. Den effekten är närmast ett uttryck för att läkarstationerna och vårdcentralerna behöver

Torsdagen den
25 november 1971

*Om åtgärder för att
minska väntetider-
na inom öppen-
vården, m. m.*

byggas ut - och detta var både ett syfte med och en förutsättning för sjukvårdsreformen. Jag vill i detta sammanhang nämna att landstingens byggnadsplaner för nästa år omfattar bl. a. ett 40-tal nya läkarstationer och vårdcentraler, som samtliga getts förtur inom de investeringsramar som regeringen fastställt för sjukvården.

Det har ibland uttalats farhågor för att sjukvårdsreformen i kombination med totallönen för läkarna i ett övergångsskede skulle minska sjukvårdsinsatserna i den öppna sjukvården och att reformen därigenom temporärt skulle motverka sitt syfte. Föreliggande statistik beträffande utvecklingen under år 1970 visar emellertid på en uppgång av antalet besök i den offentliga öppna läkarvården under sjukvårdsreformens första år. Det föreligger nu statistik även för första halvåret 1971. Denna visar en fortsatt ökning av antalet läkarbesök inom sjukvårdsreformens ram även under första halvåret 1971 jämfört med samma tid under år 1970.

Det är självklart att resultaten i olika avseenden av sjukvårdsreformen fortlöpande följs både inom socialdepartementet och i socialstyrelsen och riksförsäkringsverket och självfallet också av Landstingsförbundet. Enligt min mening finns det därför inte någon anledning att tillsätta en särskild arbetsgrupp för att utvärdera sjukvårdsreformen.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag skall be att få tacka socialministern för svaret.

Bakgrunden till interpellationen är givetvis de starkt oroande uppgifter som har framkommit bl. a. i Läkartidningen om att väntetiderna har ökat inom den öppna sjukvården. Till interpellationen har dessutom bidragit den diskussion som har förts om att sjukvården inte kan klara alla sina uppgifter i framtiden utan att det kommer att bli nödvändigt att prioritera olika vårdskand, så att vissa får avstå från en vård som det i och för sig är medicinskt möjligt att ge.

Jag kan ansluta mig till mycket av vad som sägs i socialministerns svar. Det gäller försöken att skjuta över patienter från den slutna vården till den mindre kostnadskrävande och mera lättillgängliga öppenvården. Det gäller prioriteringen av långtidsvården, psykiatrin och öppenvården. Och det gäller tanken på någon sorts nivastrukturering inom sjukvården. På de här punkterna har jag ingen avvikande mening mot den som redovisas i socialministerns svar.

Däremot har socialministern inte gatt närmare in på ett par av de frågor som ställs i interpellationen och i första hand vad som kan göras för att bryta utvecklingen mot längre väntetider och sänka dem till en lagre niva. Om sjukvårds efterfrågan fortsätter att öka i samma takt som läkartidningen kommer ju de långa köerna att bestå, och en genomsnittlig väntetid på 49 dagar är naturligtvis en helt orimlig siffra. Jag hoppas att socialministern håller med mig på den punkten. Då har jag ända inte berört de specialdiscipliner där väntetiderna av olika skäl är ännu längre, och jag har inte heller inkluderat den tid som det krävs för att få remiss och som i vissa fall bidrar till att höja siffran ytterligare.

Det är väl alltså helt klart att det här är en oroväckande utveckling. Om den fortsätter, kan vi ju hamna i den situationen att man får vänta så

Torsdagen den
25 november 1971

*Om åtgärder för att
minska väntetiderna
inom öppenvården, m. m.*

länge, att det verkar meningslöst att ens söka beställa tid inom öppenvården. På det viset skulle i och för sig köerna minska, men på ett icke avsett sätt.

För många människor bidrar uppenbarligen de långa väntetiderna till ett ökat lidande genom att de får vänta på att komma under adekvat behandling. Dessutom är det naturligtvis så, att tiden av oviss väntan för många människor också medför ett stort psykiskt lidande.

Herr talman! Vad beror nu dessa förhållanden på? Jag har ställt frågan om de kan förklaras av sjukvårdsreformen, som ju trädde i kraft för ett och ett halvt år sedan, alltså samtidigt med den kraftiga ökningen av väntetiderna som vi nu kan konstatera.

Socialministern uppehåller sig i svaret vid sjukvårdsreformens betydelse för de totala sjukvårdsinsatserna i samhället och konstaterar att dessa icke har minskat sedan den 1 januari 1970 och att reformen följaktligen inte kan ha lett till en minskning av sjukvårdsinsatserna. Det är glädjande. Jag har inte heller i min interpellation förutsatt något annat. Den av mig refererade artikeln i Läkartidningen har också som två huvudslutsatser att sjukvårdsreformen icke har lett till någon minskning av sjukvårdsinsatserna, vilket är glädjande, men att den däremot har lett till en förlängning av väntetiderna, vilket är mindre glädjande.

Vad jag har sagt är att den totala sjukvårdsefterfrågan har ökat och jag har i det sammanhanget ställt frågan om inte denna ökning kan tänkas ha ett samband med sjukvårdsreformen. Jag har då tagit förhållandena på röntgenavdelningarna som ett belysande exempel på att det skulle kunna finnas ett sådant samband.

Jag skulle alltså vilja upprepa denna min andra fråga i interpellationen: Anser socialministern att sjukvårdsreformen har bidragit till att öka efterfrågan på sjukvård och därmed bidragit till att förlänga köerna?

Vad skulle det annars kunna vara som förklarar de starkt förlängda väntetiderna? En drastisk ökning av de faktiska sjukdomsfallen har vi väl ingen anledning att räkna med. Under alla omständigheter motiverar de gjorda iakttagelserna en utvärdering utförd av en speciell arbetsgrupp i samarbete med sjukvårdshuvudmännen.

Jag har upplevt de vittnesmål som har lagts fram på senare tid om en förändring mot ökad tidspress och mot bristande personlig omsorg på sjukhusen som ganska skakande. De hör definitivt inte ihop med ett socialt välfärdssamhälle.

Den av socialministern förordade satsningen på öppenvården tror jag som sagt är rätt väg. Fler läkarstationer och läkarhus, en utbyggd företagshälsovård, mera förebyggande åtgärder kan säkert förbättra situationen. Men räcker det? Måste inte också, mot bakgrund av de uppgifter vi nu har om väntetiderna, finansieringen och prissättningen inom sjukvården ses över? Finns det inte en risk för att vi annars försätter den öppna sjukvården i den situationen att den inte kan klara den väntade överströmningen av alla de värdfall som vi är ense om att man inte klarar inom den slutna vården utan som alltså bör föras över till den öppna?

Jag tror, herr talman, att det här är väsentliga frågor, frågor som kommer att följa politikerna framöver.

Jag vill sluta med att fråga socialministern om han anser att det i dag finns någon anledning till optimism på detta område.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Först vill jag notera herr Molins uppslutning bakom de mycket väsentliga riktlinjerna för den svenska sjukvårdens strukturförändring. Han accepterar principerna som har legat till grund för en rad olika insatser och som kommer att ligga till grund för den fortsatta planeringen – vikten av att vi kan åstadkomma en förskjutning ifrån den slutna sjukvården till den öppna, decentraliserade sjukvården, att vi kan bygga ut långtidsvården – inte minst med hänsyn till det starkt ökade antalet äldre människor som vi vet alltid behöver mer sjukvård än yngre liksom även psykiatrin. Jag noterar, herr talman, att herr Molin så helhjärtat har accepterat principen.

Herr Molin tog upp en del andra frågor i anslutning till detta och pekade på några sektorer inom sjukvården, där vi alltså har problem och bekymmer. Jag har haft tillfälle, som jag nämnde i interpellationssvaret, att under innevarande riksdag diskutera en del av dessa sektorer, nämligen röntgensektorn och – för bara någon vecka sedan – ögonsjukvården. Vi har satt in en rad olika åtgärder för att söka åstadkomma en förbättring på dessa punkter. Jag skall inte upprepa vad jag från denna talarstol tidigare har redovisat i de frågorna. Jag hänvisar i dessa stycken herr Molin till protokollen.

Herr Molin tar bl. a. upp tillströmningen till den öppna sjukvården. Jag har redovisat att det icke har skett någon minskning av sjukvårdsproduktionen. Herr Molin ställde då frågan om det ändå inte har blivit en ökad tillströmning till sjukvården. Ja, det är sannolikt. Man har väl också *anledning att räkna med att människor som tidigare inte hade råd att anlita t. ex. privatläkare i dag har andra möjligheter att efterfråga sjukvård tack vare sjukvårdsreformen.*

Herr Molin nämnde i detta sammanhang röntgenundersökningarna. Dessa utgör en viktig medicinsk service i bl. a. den öppna sjukvården. I sjukvårdsreformen ingick den mycket viktiga sociala reformen att man enbart för enhetsavgiften skulle kunna få en rad olika undersökningar utförda – laboratorieundersökningar, röntgenundersökningar etc. – och detta har självfallet lett till en ökad påfrestning på röntgenavdelningarna. Vi är medvetna om detta och planerar också åtgärder. Jag har tidigare redovisat det i samband med en interpellation i just den frågan.

Herr Molin tog också upp frågan om väntetiderna och om remisserna, något som han särskilt understrukit i interpellationen till mig. Jag vill bara i korthet säga att de spörsmålen i hög grad sammanhänger med de organisatoriska frågorna, dvs. sådana som tas upp i den s. k. Rahmska utredningen. Det gäller således en bättre samordning mellan den sjukvård som ges på sjukhusen och den sjukvård som meddelas utanför dessa. Det är en viktig planeringsfråga som vi nu får anledning att ta ställning till. Jag har redan tidigare aviserat att riksdagen nästa år får en proposition med förslag till ändringar i sjukvårdslagen på denna punkt.

Herr Molin ställde, om jag förstod honom rätt, avslutningsvis en fråga om prissättningen på sjukvården. Jag vet inte vad herr Molin därvid

Nr 133

Torsdagen den
25 november 1971

*Om åtgärder för att minska väntetider-
na inom öppen-
vården, m. m.*

Torsdagen den
25 november 1971

*Om åtgärder för att
minska väntetider-
na inom öppen-
vården, m. m.*

närmast hade i tankarna. Låt mig klart säga ut att sjukvården om något är ett område, där icke plånboken får vara bestämmande för människornas möjligheter att efterfråga i detta fall vård och behandling. Det kan icke få vara på annat sätt i ett land som vårt. Vi vet att det finns länder ute i världen där prismekanismen på ett helt annat sätt reglerar människornas möjligheter att efterfråga sjukvård, men det är icke det tillståndet, herr Molin, vi vill ha i vårt land.

Det fundamentala med sjukvårdsreformen är att den på sitt sätt kommer att spela en väsentlig roll i strukturförändringen. Jag har framhållit tidigare att vi inte har anledning att vara överraskade över att reformen medförde en ökning av antalet patienter som sökt sig till den öppna läkarvården. Det var avsikten med reformen, och genom de ökade resurser som tillförts den öppna sjukvården har det också kunnat tas emot ett ökat antal besök i den öppna läkarvården just under sjukvårdsreformens första år.

Låt mig redovisa ett par siffror till. Det har under loppet av 1970 registrerats 165 läkarbesök per 100 invånare vid den offentliga öppna sjukvården. Detta är fler besök än tidigare, när man tar hänsyn till att de registrerade läkarbesöken inom sjukvårdsreformens ram ofta omfattar flera olika behandlingar, t. ex. – jag har nämnt det tidigare – röntgen, laboratorieundersökningar och remisser. Ett läkarvårdskvitto var förut lika med en behandling, medan sjukvårdskvittot ofta inrymmer flera behandlingar.

Av intresse är också att statistiken visar högre tal i slutet av året än vid årets början. Som jag nämnde i mitt svar, föreligger nu en statistik även för första halvåret 1971. Den visar en ökning av antalet läkarbesök inom sjukvårdsreformen med cirka 4 procent under första halvåret 1971 jämfört med samma tid 1970.

Det finns alltså anledning att betona att sjukvårdsreformen är ett led i olika sjukvårdspolitiska åtgärder genom att den underlättar en överföring av efterfrågan från den slutna till den öppna vårdsektorn. Det är viktigt att man har detta klart för sig. Det nya läkarutbildningssystemet är ett lika viktigt instrument som vi har kunnat skaffa oss för läkarresursernas fördelning. Betydelsefulla är också genomförda ändringar i sjukvårdslagen som möjliggör en större integrering mellan den öppna och den slutna sjukvården. Framför allt är det dock genom den kraftigt ökade läkarutbildningen som vi har skaffat oss de grundläggande förutsättningarna för att skapa en bättre balans mellan olika vårdområden och specialiteter, med andra ord bättre vårdmöjligheter för de sjuka.

Herr talman! Detta är i korthet vad jag ville säga med anledning av herr Molins påpekanden i kommentaren till det svar jag lämnade på hans interpellation.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag skall be att få tacka socialministern för kompletteringarna, som jag tycker var värdefulla. Jag noterar, precis som socialministern gjorde inledningsvis, att vi är ense i prioriteringsfrågan. Jag har tidigare tillhört fullmäktige i en av de städer som alltså är sjukvårdshuvudmän och där verkat för en utbyggnad av öppenvården,

Torsdagen den
25 november 1971*Om åtgärder för att
minska väntetider-
na inom öppen-
vården, m. m.*

langtidsvården och psykiatrin. Det är i och för sig värdefullt att konstatera enhälligheten på den punkten.

I min interpellation tog jag inte upp de specialområden som tidigare varit föremål för behandling här i kammaren, nämligen röntgen- och ögonklinikerna, men mycket långa väntetider förekommer också på andra håll – vid kvinnoklinikerna, i samband med allergologiska undersökningar och på de medicinska klinikerna. Det avgörande är ju om man ser bilden i dess helhet, att den genomsnittliga väntetiden på 49 dagar är oacceptabelt lång. Jag tycker att det var ytterst värdefullt att höra att socialministern har förhoppningar om att den organisationsförändring inom sjukvården som har förebådats och som också nämns i interpellationssvaret skall leda till en minskning av väntetiderna. Jag slår fast detta och tackar för det.

När det gäller frågan om sambandet mellan sjukvårdsreformen och väntetiderna tolkar jag socialministerns senaste inlägg på det sättet, att sjukvårdsreformen fört med sig fler läkarbesök inom den öppna vården men också längre väntetider. Socialministern sade i och för sig inte att det fanns ett sådant samband, men det finns väl ingen annan logisk förklaring. Till det är bara att säga två saker. Det finns ett behov av en opartisk utvärdering av sjukvårdsreformens effekter inom sjukvården, och det finns anledning att diskutera sjukvårdens finansieringsproblem i framtiden, givetvis icke minst mot bakgrunden av de svårigheter som kommunerna i dag har.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Självfallet är det med mycket stor tvekan som jag begär ordet eftersom det ännu återstår ett par obesvarade interpellationer. Men jag vill bara göra några korta kommentarer. Det är nämligen en sak som inte kommit fram i denna diskussion och som jag vill beröra.

Jag skulle, herr talman, vilja göra gällande att kriteriet på god sjukvård är att man skall kunna tillhandahålla den till överkomligt pris och att kvaliteten på sjukvården skall vara hög. När det gäller priset för vår sjukvård tror jag inte att någon kan påstå annat än att den ges till överkomligt pris. Jag tror också att vi kan säga, att kvaliteten på sjukvården är god, i den meningen att vi har välutbildade läkare och annan sjukvårdspersonal som fyller rimliga anspråk. Vi kanske också kan säga att vårt land i det hänseendet är en föregångare i relation till många andra länder.

Men det finns två saker som jag tycker är viktiga och som hör ihop med resonemanget om kvaliteten. Den ena är att man i större utsträckning än för närvarande borde ha möjligheter till fritt läkarval, att kunna få konsultera den läkare som man har förtroende för, som man anser skicklig och bäst ägnad att bota ens sjukdom. Detta har i och för sig ingenting med sjukvårdsreformen att göra ty de restriktioner som gäller fanns även innan den reformen genomfördes. Men det är en funktion av sjukvårdsreformen som jag skulle vilja ta upp.

Jag vill inte påstå, herr talman, att denna fråga absolut hänger ihop med reformen, men faktum är att det visar sig att sedan reformen genomfördes och det nya avtalet träffades mellan Läkarförbundet och

Torsdagen den
25 november 1971

*Om åtgärder för att
minska väntetider-
na inom öppen-
vården, m. m.*

sjukvårdshuvudmännen får allt fler patienter räkna med att byta läkare under pågående behandling. Man kan alltså inte ens räkna med att tills en behandling är färdig få behålla den läkare som först konsulterades. Detta tycker jag är en allvarlig brist i vår sjukvård.

Jag påstår alltså inte att detta är en direkt konsekvens av sjukvårdsreformen. Det kan vara en konsekvens av arbetstidsregleringen, vad vet jag. Men jag skulle vilja fråga herr statsrådet, som är ansvarig för vår hälso- och sjukvård, om han anser att detta är rimligt. Jag känner personer som varit patienter hos psykiater och som fått byta läkare, och i synnerhet när det gäller psykiska sjukdomstillstånd är det naturligtvis olyckligt att behöva räkna med att komma till nya läkare vid samma behandling. Det främjar inte ett gott behandlingsresultat.

Herr statsrådet erinrade om den prioritering som i dag gäller, för den öppna vården, långtidssjukvården och psykiatrin. Jag skall inte göra gällande att jag har någon annan uppfattning när det gäller prioriteringen, men jag vill erinra om att riksdagen i går enhälligt ställde sig bakom kravet på smärtfri förlossning. Vad kommer det att leda till när det gäller prioriteringarna? Det är en fråga. I det sammanhanget skulle man också vilja diskutera vad en eventuellt fri abort skulle leda till i fråga om ändrad prioritering.

Vi måste alltså i riksdagen veta vad vi gör när vi fattar beslut.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag vill säga till herr Molin att det inte är en utvärdering av sjukvårdsreformen som vi behöver, men vi behöver i hög grad fler läkarcentraler, en fortsatt utbyggnad och förstärkning av den öppna vården. Det är detta arbete som vi är mitt uppe i. Inte minst mot bakgrunden av de kraftigt ökade kostnaderna på hela sjukvårdsområdet måste vi få till stånd en omstrukturering – jag upprepar det – och då måste vi förstärka den öppna sjukvården. Det är alltså fler läkarcentraler, det är ökade resurser för den öppna vården som vi behöver. I det arbetet är sjukvårdshuvudmännen fullt sysselsatta.

Jag noterar med intresse och tillfredsställelse att fru Kristensson från denna talarstol så klart säger från att svårigheten att få behålla sin egen läkare, vilket kan vålla bekymmer på sina håll, är något som sjukvårdsreformen inte kan lastas för – de problemen fanns redan tidigare. Jag är glad för att fru Kristensson, med den kunskap om svensk sjukvård som hon besitter, så klart gör denna deklaration. Sjukvårdsreformen har annars i vissa sammanhang blivit beskyldd för så mycket; inte minst har man satt in kritik på denna punkt.

Jag vill gärna understryka att sjukvårdsreformen inte är något hinder för att en patient såvitt möjligt behandlas av samme läkare. Vad det här gäller är i stället sjukvårdsorganisatoriska frågor, och dessa är i hög grad föremål för uppmärksamhet. Ett mycket viktigt utredningsförslag i dessa organisatoriska frågor remissbehandlas för närvarande. Detta förslag kommer att möjliggöra en bättre samordning av hela den öppna sjukvård som bedrivs av allmänläkare och specialistläkare. Förslaget har formen av en ramlagstiftning som ger sjukvårdshuvudmännen bättre möjligheter att välja sådana lösningar för den öppna vårdens organisation som är lämpliga

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. ianspråk-
tagande av bygg-
nadskvot för vissa
sjukvårdsbygg-
nader*

med hänsyn till de lokala förhållandena. I utredningsbetänkandet behandlas också frågan om en ökad samordning av verksamheten vid sjukhusen och i den öppna sjukvården.

Fru Kristensson kom även in på frågan huruvida det inte med tanke på patientservicen alltför ofta sker byten av läkare. Vi är också här inne på frågor om organisation, samordning och samverkan. Det är min förhoppning att de förändringar som har vidtagits och som kommer att vidtas i sjukvårdslagen skall göra det möjligt att förbättra förhållandena på denna punkt.

Slutligen nämnde fru Kristensson frågan om smärtfri förlossning som riksdagen tog ställning till i går, när socialutskottets betänkande nr 40 behandlades. Självfallet är det fråga om prioriteringar här, nu och i fortsättningen. De är svåra och besvärliga många gånger, men den kraftiga ökningen av läkarantalet i vårt land kommer naturligtvis på litet sikt att skapa andra möjligheter, således även på det här området. Jag har sagt tidigare i riksdagen – jag gjorde det bl. a. när vi diskuterade ögonsjukvården för någon tid sedan – att socialstyrelsen har i uppdrag att nu göra en allsidig översyn av programmet för läkartilldelningen. Vi har de här frågorna i hög grad under observation.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Vi är uppenbart helt ense om att det krävs ökade resurser för den öppna sjukvården; det har ju debatten hittills visat. Men vad jag har försökt säga är att en opartisk utvärdering av sjukvårdsreformen har ett samband med frågan om finansieringen av den öppna sjukvården. Jag har alltså tillåtit mig vara något mindre optimistisk när det gäller möjligheterna för sjukvårdshuvudmännen att i fortsättningen få fram de pengar som krävs för uppbyggnaden av den öppna sjukvården. Det har naturligtvis varit bakgrunden till interpellationen, tillsammans med uppgifterna om de långa väntetiderna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Ang. ianspråktagande av byggnadskvot för vissa sjukvårdsbyggnader

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Magnussons* i Nennesholm (c) den 10 november framställda interpellation, nr 205, och anförde:

Herr talman! Herr Magnusson i Nennesholm har frågat om jag vill medverka till att sjukvårdsbyggen där läkarcentral för den öppna sjukvården och sjukhem för långtidssjukvården är samplanerade kan hänföras till den prioriterade delen av sjukvårdens investeringsramar.

Socialdepartementets sjukvårdsdelegation, där bl. a. sjukvårdshuvudmännen är representerade, meddelar varje år riktlinjer till socialstyrelsen beträffande prioriteringen av sjukvårdsbyggandet inom de av regeringen fastställda investeringsramarna för sjukvården. Enligt de riktlinjer som fastställts av sjukvårdsdelegationen senast den 21 juni 1971 tillhör

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. ianspråk-
tagande av bygg-
nadskvot för vissa
sjukvårdsbygg-
nader*

läkarstationer för den öppna sjukvården och sjukhem för långtids-sjukvården de i första hand prioriterade områdena för sjukvårdsinvesteringarna. Det ligger i sakens natur att ett byggnadsföretag som utgör en kombination av läkarstation och sjukhem också hänförs till denna i första hand prioriterade sektor av sjukvårdsinvesteringarna. Ett betydande antal sådana projekt har både nu och tidigare omfattats av socialstyrelsens beslut i fråga om igångsättningstillstånd.

Det byggnadsföretag som berörs i interpellationen är till huvuddelen ett stort lasaretsbygge, som vid socialstyrelsens granskning har befunnits vara betydligt överdimensionerat. Jag kan inte här gå in på ett enskilt ärende som handläggs i socialstyrelsen. I det avseendet vill jag bara hänvisa till att en arbetsgrupp med representanter för socialstyrelsen och landstinget har tillsatts för det fortsatta projekteringsarbetet och att man därvid bl. a. skall undersöka möjligheterna till en sådan uppdelning av projektet att lokalerna för läkarstation och långtidssjukvård kan ges förtur.

Herr MAGNUSSON i Nennesholm (c):

Herr talman! Jag vill gärna tacka socialministern för det mycket snabbt avlämnade svaret på min interpellation.

Anledningen till interpellationen var det förhållandet att man i Värnamo byggt lokaler för alla gemensamma servicefunktioner inom ett nytt lasarett, som i sig skall inrymma öppenvårdscentral och sjukhem för långtidssjuka. I de servicelokalerna finns panncentral, som skall klara inte bara lasarettet utan också personalbostäder, vilka skall byggas utanför sjukhusområdet. Där är administrationslokaler, kontorslokaler, kök och matsalar, förråd och undervisningslokaler, lokaler för cafeteria, kök, herr- och damfriserings, kort sagt alla de servicelokaler som skall betjäna hela anläggningen när den blir färdig. Dessutom finns det lokaler för folktandvård och på psyksidan en öppenmottagning och en vårdavdelning med 132 platser. Det är vad man nu har byggt och skall flytta in i nästa år i februari.

När man skulle börja bygga de övriga lokalerna för medicin, kirurgi och KK, fick man plötsligt inte kvot att fortsätta byggnationen. Hela projektet var ju från början irriterat och hade tillkommit i bästa samförstånd mellan landstinget och myndigheterna. Det som hände nu var att man sade att normen för den slutna vården inte skulle vara som förut 1,5 promille av befolkningsunderlaget inom sjukhusregionen utan 1 promille, och då var de projekterade vårdavdelningarna för stora.

Från landstingets sida förklarade man sig genast beredd att skära ned anläggningen. Den kommitté som socialministern talade om i sitt svar är ju klar på denna punkt - man har kommit överens om 90 platser. I den gamla byggnationsplanen var det 120 platser. Det skulle ha varit 130 enligt sjukvårdsplan 67, men FU hade minskat antalet till 120.

I sitt sista anförande nyss med anledning av herr Molins interpellation sade socialministern att man är beredd att försöka få en bättre samordning till stånd mellan den öppna och den slutna vården. Det är just det man har försökt i detta bygge i Värnamo för Jönköpings län.

Jag vill klart säga att denna sjukhusbyggnation skall betjäna Jön-

Torsdagen den
25 november 1971*Ang. ianspråk-
tagande av bygg-
nadskvot för vissa
sjukvårdsbygg-
nader*

köpings läns befolkningsmässigt mest expansiva område, som under de senaste tio åren haft en folkmängdsökning på 7 000 å 8 000 invånare. Här har projekterats gemensamma lokaler för den öppna vården och för den slutna vården. Vi har inskrivningslokaler, röntgen och laboratorium för att ta några exempel på gemensamma lokaler. Enligt det sista socialministern sade med anledning av den förra interpellationen är detta någonting att sträva efter. Att vi i Jönköpings län har varit före i utvecklingen på detta område borde ju inte bestraffas med att vi inte fick fortlöpande byggnadskvot då vi skulle bygga ut.

När man fick kvot till detta bygge, som blir färdigt för inflyttning i februari, sade myndigheterna här uppe i Stockholm att det är ingen risk – har ni fått igångsättningskvot kommer ni att få fortlöpande kvot allteftersom bygget fortskrider. Då man nu ifrån landstingets sida vid förhandlingar med myndigheterna påminde om det löftet, svarade tjänstemännen bara att vid det tillfället satt inte vi här – det var andra personer, och vi tar inte ansvar för vad de lovade. Men vi inom länet menar att det är ämbetsverket som sådant och inte de enskilda personer som tjänstgör vid olika tillfällen som landstinget i sin planering skall vara beroende av.

Det är för övrigt, herr talman, inte bara landstinget utan i detta fall också kommunen med sin bostadsplanering som kommer i ett besvärligt läge.

En av de största tidningarna i landet skrev i söndags att Värnamo lasarett torde vara ett av de allra sämsta i hela södra och mellersta Sverige – det finns avdelningar på sjukhuset som är i det närmaste hälsovådliga.

Jag skulle gärna i kammarens protokoll ha velat läsa in vissa avsnitt av den rapport som vi i sjukhusdirektionen fick från läkarna, från sjukhusdirektören, om det tillstånd som de olika avdelningarna befinner sig i, men jag skall inte uppta tiden med detta. Det är ingen uppbygglig läsning när det gäller modern sjukhusvård år 1971.

Yrkesinspektionen var för litet sedan där nere och har sagt till oss i direktionen att inspektionen kommer med en mycket amper inlagan – det får inte vara på det här viset. Där står vi alltså i denna situation.

Vi har i detta bygge lagt in det som i dag prioriteras när det gäller byggandet av sjukvårdsanläggningar – öppenvårdscentraler och sjukhem för långtidssjuka. Det är just det som står på nästa sjukhusetapp, och då borde vi ha fått bygga detta i löpande följd. Kan vi inte få en ändring till stånd när det gäller den kvot som tilldelats oss inom den allmänna ramen, så har vi inga möjligheter att göra någonting därvidlag vare sig 1972 eller 1973, om inte specialkvot tilldelas oss. Detta är rätt besynnerligt i rådande arbetsmarknadsläge. Under augusti var dock 200 jobbbara sysselsatta vid detta bygge, i början och mitten av november arbetade 100 man där. I december kommer 50 man att vara sysselsatta vid bygget och i januari är de sista väck.

Det här innebär också att landstinget den gång vi får kvot och kan fortsätta bygget måste lägga ut ytterligare pengar i introduceringskostnader för en ny entreprenör -- det kommer efter vad jag hört de senaste dagarna att röra sig om 250 000 å 300 000 i, som vi tycker, onödiga utgifter. Om vi i stället fått fortsätta byggnationen i löpande följd hade

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. ianspråk-
tagande av bygg-
nadskvot för vissa
sjukvårdsbygg-
nader*

det blivit billigare för landstinget som byggherre och för länets invånare som skattebetalare. Och det allra viktigaste kanske hade varit att det blivit en bättre sjukvårdsservice för bygdens folk. Detta måste vara det allra väsentligaste. Men härtill kommer också att ett antal byggnadsarbetare nu blir arbetslösa. I stället för att arbeta på bygget får de gå och stämpla eller också sänds de ut på beredskapsarbete som bekostas av statsmedel. Även ur den synpunkten hade det varit bäst om det inte hade blivit något avbrott i byggverksamheten.

Socialministern säger i svaret att den tillsatta arbetsgruppen "skall undersöka möjligheterna till en sådan uppdelning av projektet att lokalerna för läkarstation och långtidssjukvård kan ges förtur". Då vill jag meddela att arbetsgruppen i dag har blivit färdig med den delen av sitt arbete. Men det hjälper ju inte, om vi inte får byggnadskvot för att fortsätta byggnationen på uppgjorda grundvalar. Därför har jag en följdfråga, som jag gärna vill ha svar på av socialministern: När nu denna arbetsgrupp är överens, är inte socialministern då villig att medverka till att en specialkvot tilldelas sjukhuset eller att den kvot inom den allmänna ramen som finns kvar får tas i anspråk för att byggnationen skall kunna fortsätta snarast möjligt?

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Herr Magnusson i Nennesholm har i sin interpellation frågat om jag vill medverka till en ändring av gällande bestämmelser, så att sjukvårdsbyggen där öppenvårdscentraler eller sjukhem för långtidsvård är samplanerade kan erhålla byggnadskvot från den allmänna ramen. På det har jag svarat att det inte behövs någon ändring. Principerna i sådana fall finns fastställda sedan flera år tillbaka.

Härtill vill jag bara lägga, att herr Magnusson i Nennesholm blundar för att det här är fråga om ett stort lasaretsbygge, som enligt socialstyrelsens bedömning är överdimensionerat. Den arbetsgrupp som sysslat med dessa frågor har som uppgift att undersöka möjligheterna för en sådan uppdelning av projektet att lokalerna för läkarstation och långtidssjukvård kan ges förtur. Detta är det positiva besked jag kan ge utan att gå in på ett enskilt ärende som handläggs av socialstyrelsen.

Herr MAGNUSSON i Nennesholm (c):

Herr talman! På socialstyrelsen är man villig att medverka, om man bara får byggnadskvot. Men enligt de informationer jag fått anser man sig inte ha några sådana möjligheter med nuvarande bestämmelser.

Nu undrar jag om jag kan ringa ner till Värnamo och säga att socialministern har förklarat, att om man har kommit överens om att det här gäller öppenvårdscentral och sjukhem för långtidssjukvård, så finns det inte några hinder; för arbeten av det slaget kan man ta kvot där sådan finns tillgänglig.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Herr Magnusson i Nennesholm har ju tillhört Sveriges riksdag under inte så ringa tid och bör därför känna till att vi här i kammaran inte behandlar enskilda ärenden. Det är socialstyrelsen som

handlägger detta ärende; lät mig än en gång få understryka det.

Herr MAGNUSSON i Nennesholm (c):

Herr talman! Jag känner till detta, men här är det fråga om, huruvida det i princip är möjligt att flytta över en kvot från den ena ramen till den andra. Finns den möjligheten, då är saken klar.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 133

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. kampanjer
för att förstärka
organisationers in-
flytande över opi-
nionsbildningen*

§ 16 Ang. kampanjer för att förstärka organisationers inflytande över opinionsbildningen

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Hermanssons* i Stockholm (vpk) den 22 oktober framställda interpellation, nr 184, och anförde:

Herr talman! Herr Hermansson i Stockholm har frågat mig vad jag anser om kampanjer för att förstärka de privata kapitalistiska företagens och organisationernas inflytande över och styrning av opinionsbildningen, särskilt vad gäller skolorna, och vilka åtgärder regeringen avser att vidtaga.

I ett demokratiskt samhälle är det av grundläggande betydelse att vi har en fri opinionsbildning. På regeringens initiativ har en rad olika åtgärder genomförts under de senaste åren för att skapa bästa möjliga förutsättningar härför. Det gäller bl. a. stöd till de politiska partiernas verksamhet och stöd till dagspressen. Ett delvis likartat syfte har det tidskriftsstöd som fr. o. m. innevarande budgetår getts fastare former.

Av vikt är givetvis också att etermedierna står fria gentemot såväl statsmakten som företag och organisationer. Radiolagen fastslår kravet på opartiskhet och saklighet. En särskild nämnd – radionämnden – har att kontrollera att detta krav efterlevs.

Skolan skall bl. a. – som framhålls i läroplanen för grundskolan – genom en objektiv, dvs. saklig och allsidig, undervisning i ämnen av samhälls- och naturorienterande slag föra in eleverna i den omgivande verkligheten. Läroplanen förutsätter att olika värderingar redovisas i undervisningen. Självfallet skall inte i en omdebatterad fråga exempelvis endast en organisations ståndpunkt framföras. Ett material från en organisation som isolerat ger en ensidig bild kan i och för sig användas. Ensidigheten bör dock motverkas genom att eleverna får ta del av andra synpunkter på frågan.

I läroplanerna för både grundskola och gymnasieskola understryks vidare mycket kraftigt att undervisningen skall utveckla elevens förmåga att pröva kritiskt och självständigt och att motstå tendentiös påverkan.

I en demokrati kan vi inte och får inte hindra olika organisationer att föra fram sina uppfattningar även till skolans elever. Så länge detta sker öppet och med angivande av källan är det helt i linje med läroplanen. En organisations informationsverksamhet bör dock ej ges karaktären av massiv, påtvingande kampanj utan präglas av en vilja att ställa information och upplysning till skolans förfogande.

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. kampanjer
för att förstärka
organisationers in-
flytande över opi-
nionsbildningen*

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Bakgrunden till min interpellation är bl. a. den verksamhet som bedrivs av Svenska arbetsgivareföreningen och som i betydande grad inriktar sig på att påverka just skolans elever. En treårsplan för denna propagandaverksamhet har antagits av Svenska arbetsgivareföreningens styrelse. Riktlinjerna för densamma finns sammanfattade i en promemoria, som delvis citeras i interpellationen. I slutet på sitt svar, för vilket jag tackar, säger utbildningsministern: "En organisations informationsverksamhet bör dock ej ges karaktären av massiv, påtvingande kampanj utan präglas av en vilja att ställa information och upplysning till skolans förfogande." Den propagandaverksamhet som Arbetsgivareföreningen beslutat om i sin treårsplan förefaller vara just en sådan massiv, påtvingande kampanj som utbildningsministern talar om. Får jag anföra några omständigheter som visar detta.

Först några citat ur den promemoria som sammanfattar riktlinjerna för Arbetsgivareföreningens propagandaverksamhet under den närmaste treårsperioden. Denna behandlar olika delar av denna verksamhet under rubrikerna Den teoretiska debatten, Skolinformation osv. Inledningsvis sägs följande vara "en fundamental utgångspunkt": "Vi driver informationsarbetet inte för opinionens egen skull, utan för den återverkan det har på faktiska skeenden." Vidare säger man sig arbeta "från den grundläggande utgångspunkten att vad som krävs är kommunikation, dvs. information + återkoppling för att åstadkomma en verklig opinionsbildningseffekt." Det sägs alltså rent ut att Svenska arbetsgivareföreningens s. k. skolinformation inte begränsar sig till att ställa information och upplysning till skolans förfogande, utan har syftet att åstadkomma en verklig opinionsbildningseffekt bland skolans elever. Man vill påverka faktiska skeenden, hur vid tolkning nu detta skall ges.

Det framgår i fortsättningen av Svenska arbetsgivareföreningens plan för propagandaverksamheten under treårsperioden att man inte alls begränsar denna till att ge information om den egna organisationens upphyggnad och arbete. Man syftar i stället till att använda organisationens resurser för rent politisk verksamhet. Arbetet på propagandans olika områden skall här spela en avgörande roll. Vad man vill åstadkomma säges vara "ett positivt utformat ideologiskt alternativ till den marxistiska socialismen". Det är också ett sådant alternativ Arbetsgivareföreningen vill propagera för i skolorna. Den ideologiska kamp man för framställs i mycket dramatiska ordalag. Jag ber att få återge ett citat ur promemorian: "Vänstervågen har under det senaste året kommit in i en andra fas. Skummet ryker inte så uppseendeväckande högt som i den närmast föregående perioden, men dyningen har en desto farligare styrka. Det kanske viktigaste slaget utkämpas just nu inom skolan. Vänstervågen har nått läroböcker, skolradioprogram, åtskilliga lärare och givetvis på det sättet att eleverna drabbas av massmedia och de organiserade politiska aktiviteterna."

Det är alltså slaget om skolan som Arbetsgivareföreningen ser som sin

Torsdagen den
25 november 1971*Ang. kampanjer
för att förstärka
organisationers in-
flytande över opi-
nionsbildningen*

viktigaste uppgift i propagandaverksamheten. Skolinformation är den sektor man enligt egen utsago utträttat mest på och där man siktar till en fortsatt utbyggnad.

Det handlar alltså inte om någon helt ny verksamhet, utan om en utvidgning av vad man från Svenska arbetsgivareföreningens sida hållit på med under de senaste åren. Man har redan utgivit en mycket stor mängd propagandamaterial som tillhandahålles skolorna dels gratis, dels till mycket laga priser. Det är böcker, broschyrer, tidskrifter, tillfällighetstidningar, väggtidningar, diabilder, filmer osv. Jag har här en packe trycksaker som jag erhållit genom riksdagens upplysningstjänst. Det är sådant material som man skickar ut till skolorna.

Om man tittar på innehållet i detta material så har det en blandad karaktär. Det finns broschyrer med viss faktaupplösning. Men det mesta materialet har en påtaglig politisk färg. Det är ingen tvekan om att Svenska arbetsgivareföreningens s. k. informationsverksamhet i skolorna har karaktären just av en massiv, påtvingande kampanj med bestämda politiska syften.

Undervisningen i skolorna präglas även denna kampanj förutan i hög grad av borgerliga ideal. Nu satsar alltså arbetsköparnas centrala organisation en rad miljoner för att ytterligare propagera för borgerliga mot arbetarrörelsen fiendliga uppfattningar. Den sekunderas av en liknande verksamhet, bl. a. från Industriförbundet och Verkstadsföreningen. De som har kapital till sitt förfogande kan alltså bedriva en omfattande verksamhet för att åstadkomma, som man själv säger, en verklig opinionsbildningseffekt bland skolans elever.

Herr talman! Frågor i interpellationer skall ju enligt gängse regler utformas allmänt. Här är jag emellertid oförhindrad att till utbildningsministern ställa mera konkreta frågor: Vad anser statsrådet om den propagandakampanj för att påverka skolelevernars uppfattningar som bedrivs av Svenska arbetsgivareföreningen och vars riktlinjer fastslagits i en treårsplan? Vilka åtgärder avser regeringen att vidta?

Enligt min mening borde denna kampanj föranleda bl. a. följande initiativ: 1. Utökad undervisning från skolans egen sida om arbetsmarknadsfrågor och organisationsförhållanden. 2. Åtgärder för att eleverna i ökad utsträckning skall få ta del av material från lönarbetarnas organisationer. 3. Åtgärder för att de politiska partierna regelbundet skall få tillfälle att framträda inför eleverna, alltså inte bara under valkampanjerna.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Eftersom det är en utomordentligt viktig fråga vi har uppe till diskussion vill jag gärna något utveckla mitt interpellations svar efter herr Hermanssons inlägg.

Från skolans sida måste man självfallet ge parterna på arbetsmarknaden ett likvärdigt bemötande. Genom de mycket enhälliga beslut som har fattats i riksdagen om den nya skolan tror jag vi är överens om dessa principer. Jag tror inte att herr Hermansson har avsett någonting annat, men för klarhetens skull vill jag understryka att man får vara mycket försiktig så att man inte genom ingrepp mot en organisation skapar

Torsdagen den
25 november 1971

*Ang. kampanjer
för att förstärka
organisationers in-
flytande över opi-
nionsbildningen*

prejudikat för ingrepp i ett senare skede mot en annan organisation. Jag har tidigare i riksdagen i ett interpellationssvar till en facklig representant klargjort att jag ställer mig positiv till att skolan öppnar sig mot samhället och däri inbegripet att de fackliga organisationerna får möjligheter att komma till skolan och presentera sina åsikter om arbetsmarknaden och de värderingar som över huvud taget styr organisationerna.

Det finns naturligtvis två olika uppfattningar om – det skall vi vara medvetna om – hur man skapar objektivitet. Den gamla uppfattningen har väl varit att man i skolan skall försöka att i varje läge gå en medelväg, att man skall utsläta framställningen hellre än att spetsa till den och att man skall undvika kontroversiella frågor och känsliga områden. Vi har väl lyckligtvis kommit bort från de metoderna. I stället försöker vi nu nå fram till en öppen skola, där man redovisar olika ståndpunkter och där målsättningen skall vara att ge eleven en chans att bedöma de olika värderingar och uppfattningar som kan finnas på kontroversiella områden. I den äldre tiden, när fackföreningsrörelsen började sända företrädare till skolorna, då ställde skolornas ledning krav på att få granska manuskriptet innan vederbörande fick börja tala. Det är en omöjlig inställning, om skolan skall kunna ge utrymme för olika uppfattningar.

Jag vill också understryka att läromedelsutredningen kommer att lämna sitt betänkande i slutet av detta år eller i början av nästa – jag skulle tro att det blir i januari nästa år. Man granskar för närvarande inte arbetshäften eller bredvidlitteratur av olika slag och därför självfallet heller inte material av det slag som herr Hermansson har tagit upp i sin interpellation. Det är de strikta läroböckerna som nu är föremål för granskning. Jag vet inte vad utredningen kommer att föreslå, om det blir fråga om en utvidgning eller inte, men det är naturligtvis svart och kanske också principiellt tveksamt om man skall gå in på en granskning av den form av trycksaker som det här är fråga om. Det måste i varje fall med de nuvarande reglerna vara läraren i samverkan med skolledning, andra lärare och elever som utformar undervisningen. Och när man får erbjudanden om medverkan av olika slag gäller det att se till att undervisningen blir objektiv genom att de andra ståndpunkterna också redovisas.

Jag vill sedan svara på herr Hermanssons tre frågor. På den första frågan, nämligen om skolan är beredd att utöka undervisningen om arbetsmarknadens problem och över huvud taget i samhällsinformationen, är mitt svar att de läroplaner som riksdagen har beslutat om under senare år ger utrymme för väsentligt ökad utbildning i det här avseendet.

På den andra frågan, om jag är beredd att medverka till att man också från löntagarnas organisationer får presentera material, är svaret ett ja – det ingår redan i ett tidigare interpellationssvar, som jag nämnde för en stund sedan. Jag tror också att t. ex. fackföreningsrörelsen har intensifierat sina insatser för att ge information om sina målsättningar på arbetsmarknaden.

Även den tredje frågan kan jag besvara positivt. Jag tror att det skett en mycket kraftig ökning när det gäller undervisningen om de politiska partierna, och jag tror att lärarna på den här punkten också är beredda att bjuda in de politiska partierna – och kanske ännu oftare de politiska ungdomsförbunden. Jag är personligen mycket positiv till att man

utnyttjar de möjligheterna på ett mycket omfattande sätt för att representera för de olika politiska uppfattningarna själva skall kunna få redovisa sina värderingar.

Herr talman! I övrigt tror jag att interpellationssvaret ger de klarlägganden som herr Hermansson har efterlyst.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Jag är också, som framgick av vad jag tidigare sade, anhängare av en öppen skola där eleverna själva skall ges en chans att bedöma olika värderingar och olika uppfattningar som finns hos organisationer och de politiska partierna. Jag vill tacka utbildningsministern för hans positiva svar på de tre konkreta förslag som jag ställde. Enligt hans mening ingår redan en del av de momenten i skolans verksamhet, men enligt min uppfattning återstår det fortfarande mycket att göra.

Jag kan erinra om att man även från fackliga organisationers sida har tagit upp den här frågan. Jag har exempelvis ett uttalande av sammanslagningskonferensen för Sundsvalls och Söderhamns stora distrikt av Pappersindustriarbetareförbundet. Där antog man ett uttalande där man till att börja med varnar för den propagandakampanj som Svenska arbetsgivareföreningen har startat under sken av faktaupplysning, men där man samtidigt – och det tycker jag är det avgörande – tar upp krav på ökad undervisning i fackföreningskunskap, i organisationsförhållanden och i arbetsmarknadsfrågor. Man ställer en rad konkreta förslag, som jag hoppas att utbildningsministern uppmärksammar.

Det finns bara en punkt till som jag skulle vilja ta upp, eftersom den har förekommit litet grand i pressdiskussionen kring de här frågorna. Diskussionen har bl. a. gällt det krav som också fanns i utbildningsministerns svar angående angivande av källan på det material som delas ut i skolorna från olika håll. På materialet står för det mesta bara tre bokstäver. SAF. Det är inte säkert att de tre bokstäverna observeras och identifieras av skoleleverna i samtliga fall. Materialet är som sagt var mycket omfattande, och det har en sådan utformning att det mycket lätt smyger sig in i det övriga material som tillhandahålles genom skolans egen försorg.

Jag anser inte att det är en väsentlig fråga hur omfattande märkningen av materialet är, även om jag kan instämma i kravet att det bör finnas en sådan märkning. Det viktiga i sammanhanget är faktiskt att en organisation på arbetsmarknaden utnyttjar den ställning som den har i många människors ögon som en icke partipolitisk organisation till att driva en rent politisk propaganda.

Varför detta smygande med den borgerliga propagandan? Det vore, herr talman, hederligare att de borgerliga partierna framträdde öppet i skolorna och inte bakom Svenska arbetsgivareföreningens breda rygg, som de nu gör i den här propagandan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 18 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 217 och 218.

§ 19 Interpellation nr 219 ang. uranutvinningen i Ranstad

Ordet lämnades på begäran till

Herr JANSSON (s), som yttrade:

Herr talman! Åren 1958–1965 uppförde AB Atomenergi ett uranverk i Ranstad vid Billingen. De tekniska problem, som den låga uranhaltens vållar, har lösts på ett föredömligt sätt. Utomordentliga insatser har gjorts av hela personalen inom projektet. Även internationellt har Ranstadsverket betecknats som en banbrytande teknisk prestation.

Under åren 1966–1968 skedde provdrift av verket med tre sjundedels kapacitet. Under tiden utreddes frågan om möjligheterna att på olika sätt förbättra ekonomin. År 1969 beslöt riksdagen att ett treårigt utvecklingsprogram skulle genomföras med syfte att sänka kostnaderna för en eventuell framtida produktion i stor skala. För att i möjligaste mån minska kostnaderna för programmet beslöts att uranproduktionen vid verket skulle upprätthållas endast i den omfattning som var nödvändig för att genomföra utvecklingsarbetet. Programmet innebar således en successiv minskning av personalen vid verket från ca 140 till ca 100. Det förutsattes att Atomenergi under treårsperioden skulle undersöka möjligheterna att förlägga annan verksamhet till Ranstad och att resultatet skulle redovisas för riksdagen i god tid före periodens utgång.

AB Atomenergi har nu föreslagit att nuvarande verksamhet i Ranstad drivs vidare efter treårsperiodens utgång den 1 juli 1972 med sikte på att bygga ut en stor urananläggning. Det har emellertid inte framkommit om det finns några alternativa planer för den händelse att statsmakternas beslut skulle gå i negativ riktning. Detta har skapat osäkerhet hos den kvarvarande personalen om möjligheterna till fortsatt sysselsättning i Ranstad.

Med stöd av det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr industriministern få ställa följande fråga:

Hur bedömer statsrådet möjligheterna till fortsatt uranutvinning och därmed fortsatt sysselsättning för personalen vid AB Atomenergis uranverk i Ranstad?

Denna anhållan bordlades.

§ 20 Interpellation nr 220 ang. katastrofhjälp i FN:s regi m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr MÖLLER i Göteborg (fp), som yttrade:

Herr talman! På världshistoriens träd ligger katastroferna tätt. Det gäller naturkatastrofer lika väl som krigsbetonade katastrofer. All aktuell erfarenhet visar att katastroffallen är många, flera varje år.

Den allra senaste tiden rymmer namn som ständigt erinrar om detta:

Jordbävningkatastrofen i Peru 1970, översvämningarna i Rumänien 1970, den våldsamma orkanen i Östpakistan 1970, kriget och flyktingströmmen i Östbengalen 1971.

Exakt var och när katastrofer kommer att äga rum i det enskilda fallet kan vi aldrig vara säkra på. *Vi kan bara förutse att det oförutsebara kommer att inträffa* -- någonstans och vid någon tidpunkt. Då gäller det att ha planering och resurser färdiga för att gripa in och mildra katastrofens verkningar.

Detta behövs av humanitära skäl. Men det behövs också av utvecklings-skäl: drabbas vuxnas och barns hälsa blir deras framtida utvecklingsinsatser sämre, repareras inte broar och vägar och byggnader försvåras produktionen för lång tid, ges inte varor och pengar utifrån måste landets egna resurser i sådan utsträckning satsas på hjälp åt katastrofoffren att planerade utvecklingsprojekt måste inställas.

Det är ineffektiv u-hjälp att bidra till långsiktiga utvecklingsprojekt i olika länder om man inte också i princip vill betydligt bidra till att verkningarna mildras av de katastrofer som kan kullkasta de långsiktiga utvecklingsplanerna.

En god och tillräcklig katastrofapparat finns inte i dag. Efter en rapport från FN:s generalsekreterare har Ekonomiska och sociala rådet i juli 1971 antagit en rekommendation till generalförsamlingen. Denna resolution innebär ett fall framåt för katastrofhjälpen i världen. Ändock är den dels i sig otillräcklig, dels fordrar den insatser från olika stater för att följas upp. Det behövs enligt min mening:

- större sekretariatsresurser än som planerats,
- stora bidrag till en internationell katastroffond,
- en konstruktion för fonden som gör det attraktivt för stater att lämna stora bidrag,
- ett omfattande förberedelsearbete i länder som är särskilt utsatta för naturkatastrofer.

Med hänvisning till vad som anförts ber jag om kammarens tillstånd att till herr utrikesministern få rikta följande interpellation:

1. Anser statsrådet att förslaget i rekommendationen från Ekonomiska och sociala rådet är tillräckligt om att ett *litet* permanent FN-kontor bildas för planering och samordning av katastrofinsatser?

2. Anser statsrådet att Sverige bör bidra till den fond för första insatser i katastroffall som rekommendationen omnämner?

3. Anser statsrådet att eventuella svårigheter att få mycket stora bidrag från stater för denna fond, eller till en speciellt inrättad sidofond, skulle kunna minskas genom att det bestämmes -- såsom nämnes i generalsekreterarens utredning -- att pengar eller utfästelser från enskilda stater må tagas i anspråk för visst projekt först efter godkännande av vederbörande givarland?

4. Anser statsrådet, särskilt om FN-kontoret i fråga blir uppenbart underdimensionerat, att Sverige bör överväga att i sin u-hjälp införa och utöka en ny projekttyp, nämligen hjälp till särskilt ofta katastrofdrabbade länder för dels uppbyggnad av varningssystem etc. mot naturkatastrofer, dels planeringsförberedelser gällande mottagande av hjälp?

Denna anhållan bordlades.

Nr 133

Torsdagen den
25 november 1971

§ 21 Anmäldes och bordlades skrivelse från fullmäktige i riksbanken angående ombyggnad av riksbankens avdelningskontor i Göteborg.

§ 22 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 1621 av herr *Boo m. fl.*

Nr 1622 av herr *Elmstedt m. fl.*

Nr 1623 av herrar *Enlund* och *Fågelsbo*

Nr 1624 av herr *Fälldin m. fl.*

Nr 1625 av herr *Helén m. fl.*

Nr 1626 av fru *Jonäng m. fl.*

Nr 1627 av herrar *Lindkvist* och *Gustavsson* i Nässjö

Nr 1628 av fröken *Pehrsson* och herr *Persson* i Heden

Nr 1629 av herr *Winberg m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 173 om vissa reformer inom polis- och åklagarväsendet.

§ 23 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen av

Nr 391 Herr *Magnusson* i Kristinehamn (vpk) till herr kommunikationsministern angående försämringen av tågförbindelser m. m.:

Anser statsrådet att kraftig försämring av vissa tågförbindelser och även annan SJ-service är förenlig med riktlinjerna för den regionala trafikplaneringen?

Nr 392 Herr *Westberg* i Ljusdal (fp) till herr inrikesministern om ökat bostadsbyggande i sysselsättningsfrämjande syfte:

Avser statsrådet att i syfte att öka sysselsättningen vidta särskilda åtgärder för att stimulera bostadsbyggandet på mindre orter med låg sysselsättningsgrad inom byggnadsbranschen?

Nr 393 Herr *Ullsten* (fp) till herr utrikesministern angående handelsblockaden mot Rhodesia:

Är regeringen beredd att i Förenta nationerna verka för att handelsblockaden mot den illegala Smithregimen inte upphävs förrän majoritetsstyre utlovats till befolkningen i Rhodesia?

§ 24 Kammaren åtskildes kl. 17.25.

In fidem
LARS MÜNTZING

/Solveig Gemert